

XII.

På båda sidor om ridån.

ill teatern, till kungliga Stora! Skicka genast ned till biljettluckan och bed fru Hoffman eller fröken Carling att skaffa oss ett par goda platser.

Stockholm har för närvarande (1888) sju teatersalonger, men den mest kännetecknande för vårt hufvudstadslif är onekligen kungl. *Stora teaterns*. Där äro alla samhällsklasser, alla estetiska åsigter, alla smakriktningar företrädda, ty på den teatern ser och hör man alla olika slag af scenisk konst.

Ingen af de andra teatrarne bjuder både på den allvarliga operan och det högre skådespelet jämte, någon gång åtminstone, den fina komedien och det lätta lustspelet. Där har man ännu under 80-talet fått höra fröken Grabow och hr Ödmann, se fru Hwasser och hr Elmlund, där var fröken Björkegren den högtragiska Antigone och fru Dorsch-Bosin har där skakat oss med sin framställning af Hjärdis. Dit komma på gästbesök både Knut Almlöf och Ernesto Rossi, Kristina Nilsson och Pauline Lucca, och lilla fru Hartman visar sig också någon gång, kanske till och med vår glade Svante.

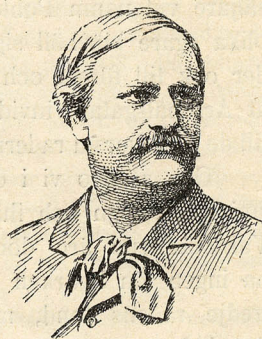
Ingen annan Stockholmsteater har ett »hofkapell», och själfve Nya teatern har ej lyckats få i hop en ballet sådan som Stora teaterns. Därför samlas i den teaterns salong alla våra teatervänner, alla som älska det ena eller andra slaget af nyss nämnda sceniska konstarter. Det är i den salongen man har bäst tillfälle att se och iakttaga »publiken», från och med parkett till och med femte radens sida.

Man vill kanske redan dagen förut göra sig försäkrad om plats. Då tittar man in i biljettluckan i andra förstugan åt Arsenalsgatan. Gå icke miste och stig in i tredje förstugan, ty då kommer ni in på Operakafét och blir kanske där sittande. I förköpsluckan, där de ofvan nämnda fruntimmerna — icke fröken Grabow och de andra,

utan de allra först nämnda — välvilligt sälja er en biljett till morgondagen på första raden för 6 kr. och på femte radens sida för 60 öre, kan ni också få köpa texten till en och annan opera.

Är man ej så angelägen, att man skaffar sig biljett redan dagen förut, så kan man i samma lucka på förmiddagen, mellan kl. 9 och 11, af själfva föreställningsdagen köpa sig en plats på första raden för 5 kr. och på femte radens sida för 50 öre, och har man mod att vänta till kl. 12, så öppnas dagluckan i gången mellan första och andra förstugan och där säljer fru Johansson er en biljett på första raden för 4 kr., på parkett för 3: 50, på femte radens sida för 40 öre och på mellanliggande platser efter höjdförhållandena.

»Det är dyrt att gå på spektaklet», heter det. Visserligen, i synnerhet om en familjefader med sju oförsörjda döttrar skall köpa dem, sig, sin hustru och sina gamla systrar biljetter i förköpsluckan dagen före föreställningen och är så fin, att han ej vill sätta familjeflocken på annan plats än första raden. Då stryka så där 70 kronor. Men skulle han bjuda samma sällskap på Stora teatern i Paris, för att icke tala om på Londons teatrar, kostar det honom *mycket* mera. Våra teaterbiljetter äro i själfva verket ganska billiga, i jämförelse med priset i de *stora* europeiska städerna.

A. Willman.

Några biljettförsäljningar i ett eller annat krypin, på en krog eller i en tobaksbod i teaterns granskap har aldrig förekommit i Stockholm och anledning har ej heller funnits, enär här icke, såsom i Paris, utdelas fribiljetter såsom del af författarearvode eller betalning för andra tjänster åt teatern, hvilka biljetter sedan säljas »till lägre pris än i luckan», såsom biljettutbudarne i Paris ropa åt de förbigående. Biljettmånglare som på förhand och på spekulation gjort uppköp ha här endast undantagsvis kunnat göra affärer. En sådan, hvilken lefde och verkade för några och tjugu år sedan, tyckes vara den ende, hvars namn gått till efterverlden. Namnet öfverflyttades på affärens öfriga idkare, hvilka någon gång ännu i vår tid kallas Låstbomare.

* * *

Men klockan är snart sju. Det är tid att begifva sig in i salongen. För hundra år sedan eller kanske något mera, under det kungl. teatern bodde i Bollhuset på Slottsbacken, började föreställ-

ningarna kl. 5 e. m. Småningom bortflyttades tiden allt mer och mer, men har nu ganska länge varit stadig på sjunde timmen. Paris har i det afseende ej kunnat utöfva något inflytande, ehuru spektakeltimmen där växlar mellan half åtta och nio.

Den mest anlitade ingången är onekligen från Arsenalsgatan. I den stora yttre förstugan och ännu mer i den inre, hvilken källarmästaren Bengt Carlsson för några år sedan lät ordna och pryda på ett fint och smakfullt sätt och som kan betraktas såsom en foyer, en så god foyer man kan bestå sig i Stockholm, samlas en del af vår manliga *beau monde* för att taga den kvinnliga i betraktande vid föreställningarnas början och slut.

Uppgången till parketts öfversta del är nu mera genom ett kapprum i förstugans bakgrund, hvilket ursprungligen var en kolbod, men som för sjutio år sedan hyrdes af en kringvandrande tysk likörförsäljare vid namn Pohl, hvilken där inredde ett schweizeri som under olika egare bibehöll sig ända till 1881. Västra parkettuppgången leder ock till första och andra raden. I bakgrunden af andra förstugan åt Arsenalsgatan, invid ett par trånga innangårdar, fins ock en trappa till de tre öfversta raderna, dit man kommer äfven från Gustaf Adolfstorg.

Och så äro vi i de trånga korridorerna, där det fordras mycken smidighet, lugn och ihärdighet för att göra sig af med sina öfverplagg. Vaktmästarne äro dock alltid uppmärksamma och tjänstvilliga. De ha ingen lön hvarken på parkett eller de två första raderna samt i tredje radens fond, men finna sin ersättning i allmänhetens frivilliga bidrag.

Man känner sig glad då man inträder i den numera alltid festligt upplysta salongen! Det fins nog teatersalonger i Europa som äro lika vackra, som vår kungliga stora, andra som äro långt rikare utstyrda; men mera intagande i smakfull enkelhet är ej lätt att finna, och sedan elektrisk belysning infördes, är det angenäma intrycket ännu större.

Man behöfver icke vara så lastgammal för att erinra sig salongen innan gaslysning fans. Då låg mörker öfver loger och bänkar. Kronvindskarlarna hade ett grufligt besvär med att tända oljelamporna, innan stora kronan skulle hissas ned, och lamptändarne hade ej håller så liten möda. Det var en högtidlig afton, nyårsdagen 1854, då scenen och salongskronan första gången belystes med gas. Publiken jublade. I näst följande månad var hela teaterns inre gasbelyst. Kostnaden för gasbelysningens anbringande gick till öfver 25,000 rdr banko. Frukta för att gasen skulle vara eldfarligare än oljebelysningen bekräftades aldrig. I början kunde man icke nog förvåna sig och ej tillräckligt uttrycka sin förtjusning öfver en så bländande belysning; men *den* belysningen finner man nu alldeles otillräcklig. Nu nöjer man sig icke med annat än elektriskt ljus på alla logeraderna utom den femte, och nu kan man verkligen också känna igen sina vänner i salongen.

Anbringandet af elektriskt ljus på scenen, där det dock skulle vara så behöfligt, är för dyrt för denna teater, ty det lär medföra en kostnad af minst 60,000 kr.

Salongens inredning har under årens lopp undergått en och annan förändring. Ursprungligen funnos ej flere än fyra logerader. De tre öfre raderna voro försedda med 19 loger hvardera, men första raden endast med 12, utom den kungliga logen som upptog nästan hela fonden. Logerna uppbyros och skildes från hvarandra genom konsoler som gingo ända fram till bröstvärnena. Första raden hvilade på sex pilastrar.

Salongens golf upptogs till stor del af stående parterr, närmast orkestern, som ursprungligen skall hafva rymt 300 personer och sedermera, ett stycke in på vårt århundrade, lemnade ett, om ock ganska knapt utrymme åt 250.

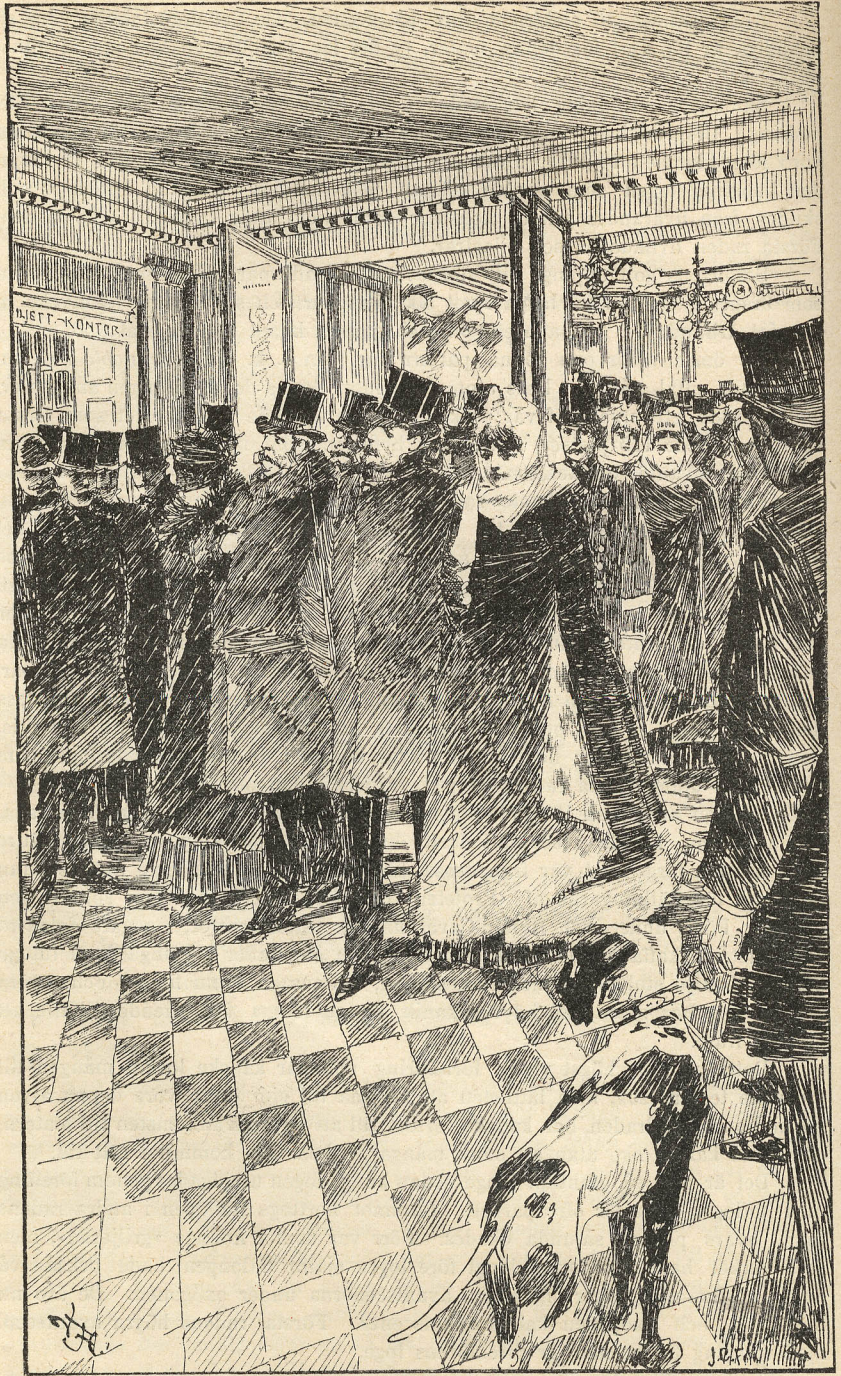
På ömse sidor om denna parterr låg den s. k. *parterre noble* med in-skränktare antal platser. Dess utom fans inom denna del af salongen amfiteater, motsvarande ett stycke af vår parkett, hvilken kostade lika mycket som första raden och hade 115 platser, samt stora hoflogen, som upptog salongens nästan hela fond, ofvanför amfiteatern.

Först 1815 bygdes femte raden, skiljeväggarne mellan logerna aftogos, stående parterr förvandlades till sittande, med undantag af en obetydlig del närmast orkestern, der stående åskådare funnos ända till 1832. Då vidtogos äfven andra förändringar, och småningom inkräktades allt mera på den kungl. logen. *Parterre noble* ändrades till helt simpelt stående parterr på begge sidor om nedra amfiteatern (nu parkett), och den parterren erinra sig många ännu lefvande teatervänner. Slutligen togs all stående parterr bort. Nu varande parkett kallades än öfre och nedra amfiteatern, än amfiteater och parkett, till dess den antog namn af öfra och nedra parkett, hvilkas platser säljas till lika pris. Benämningen amfiteater fins numera kvar endast i de två amfiteaterloger som befinna sig under första raden, en på hvardera sidan om öfre parkett.

Mången af det nu lefvande släktet erinrar sig också amfiteatern med raka, smala bänkar, klädda med blått lärft, hvilket sedermera byttes ut mot bättre tyg i samma färg. Det var från dessa blåklädda långbänkar man åhörde ännu de första föreställningarna af »Profeten» och föll i förvåning öfver solen i den operan. Först under det Hyllén-Cavallius var teaterdirektör, i senare delen af 1850-talet, afskaffades de raka bänkarne, och stolsrader i svängd form intogo platsen, hvarje stol klädd med rött schagg, sådana de ännu finnas och utgöra ganska bekväma säten, med lyftmekanik för att lemna förbigående tillfälle att komma fram.

Detta var en högst viktig förbättring och har kanske lockat mången till förnyade teaterbesök, men lättheten att komma till sin plats, vore denna äfven på midten af stolraden, har kanske förledt till att fördröja ankomsten till teatern, och detta kan ej ske utan att störa många af dem som kommit i rätt tid.

Det är icke så ofantligt länge sedan kungl. logen utvidgades genom förening med hoflogen ofvanför öfre parkett. Däremot borttogs hoflogen i andra radens fond, hvars platser sålunda ökades. Förr var denna hofloge »griljerad», men gallerverket hade försvunnit långt före logen själf. Salongen hade också två andra »griljerade» loger, nämligen avantscenerna under oxögonen. De äro nu borttagna, och oxögonen kallas avantscener. Första radens högra avantscen, med nedgång till scenen, är direktörens loge.

I Operaförstugan.

Det är en första föreställning. Hela salongen är fullsatt. Vackra damer och smakfulla toaletter fattas icke, dock ser det i allmänhet något mörklagdt ut, fastän belysningen är så stark. Det var gladare då fruntimmren brukade de hvita teaterkapporna. Under senaste tiden har det likväl något ljusnat. I allmänhet kunde herrarnes utstyrsel kanske vara något mera salongsmessig, utan att de därför behöfde, såsom på de förnämsta platserna i ett par andra af Europas stora teatrar, uppträda i frack och hvit halsduk.

Äfven vi ha våra »elegant», det kan ej nekas, men det händer att »eleganten» icke är svensk, utan t. ex. portugisisk vicomte. En sådan synes alltid bland mängden. Ständiga kunder lär man sig också att känna igen, en här, en där, att icke tala om tidningarnas teateranmälare och om poliskommissarien på nedre parkett, öfverkonstapeln på tredje raden och poliskonstaplarna på femte raden samt polismästaren på öfre parkett, och längs väggarna under första raden på parkett teaterns egna konstnärer och professorn från konservatoriet.

»De kungliga!» Det går en allmän hviskning genom salongen. Man vänder sig helt om på parkett och ser åt den kungl. logen. De närmast sittande resa sig och buga. Konungen i civil dräkt hälsar fryntligt åt alla sidor. Han intager sin plats mellan kronprinsparet. En eller ett par af de öfriga furstarne sätta sig i bredd med de förra. Hofvets herrar och damer ordna sig bak om de kungliga.

En svensk teaterpublik är sällan synnerligt liflig af sig. Visserligen hör man prat och litet sorl under mellanakterna, men det är mycket spakt i jämförelse med teatrarne i det öfriga Europa, synnerligen i Italien. Klappa händerna kan man i salongen, och det stundom ganska kraftigt och ihärdigt. Stå upp och vifta med näsdukar är äfven brukligt, i synnerhet vid afskedsrecetter och då utländska konstnärer skola lemna oss, men hvissla brukas icke, på sin höjd någon gång ett litet hyssjande. Däremot har blomstermarknaden alltid varit liflig. Uppträder en liten debutant och ej gör alldeles »fiasco», kan hon vara säker om ett par buketter, kanske också en lagerkrans. Kransar förbehållas för öfrigt till uppmuntran af ett halft års trogen tjänst.

Men huru lugnt för öfrigt! Det fans en tid, då femte radens sida var något bråkig. Det var då så många biljetter såldes till den platsen, att åskådarna lågo hvarfals på hvarandra, och platsen kallades »liggande parterr». Den tiden är nu förbi. Nu mera är det lika lugnt och städadt på femte radens sida som på någon annan plats i salongen, och poliskonstapeln tyckes vara där endast för sitt nöjes skull.

Tyst, förste hofkapellmästaren Nordqvist knackar i pulpeten, eller kanske det är hofkapellmästaren Henneberg, som anför i afton. Den af omkring sextio musici sammansatta orkestern börjar uvertyren.

* * *

Men en annan gång begifva vi oss till Stora teatern icke på en afton, utan midt på förmiddagen.

Vi ha på ett eller annat sätt, för oss profane är det ej så lätt, kommit in i salongen under en repetition. Det är solsken på Gustaf Adolfs torg, men mörker i teatersalongen samt onekligen litet spökaktigt med de öfver första radens loger och parkettstolarna utbredda grå skynkena, här och där fantastiskt undanvikna.

När vi hinna vänja våra ögon vid mörkret, upptäcka vi en liflig herre i rökmössa, hvilken än sitter på parkett, än klifver öfver några stolrader och försvinner genom en sidodörr, ögonblicket derefter visar sig på scenen, får tag i en sångare och försöker flytta på honom, har ett enskildt meddelande med en annan, vill gifva en tredje några små extra anvisningar, rusar in i körmassan, kommer igen och uppmanar ballettens damer att taga steget fullt ut. Det händer till och med att han, vid det sällsynta tillfälle då någon af operapersonalen skall stiga till häst på scenen, med ett enda skutt kastar sig upp i sadeln och ger undervisning i den högre ridkonsten. Inom en handvändning se vi honom åter sitta på parkett och tuta i en vid golfvet fastgjord messingsropare.

C. Nordqvist.

Det är hr Christiernsson, teaterförfattaren, förste regissören, själf skådespelare som nu icke har tid att spela, endast inöfva och öfvervaka, ständigt på sin post, men denna är än i kulissen, än på parkett, än bak om fonden, än högt på vinden, än djupt ned i källaren.

Roparens rör går under parkett in på scenen, på det regissören icke skall nödgas att i *hvar* minut lemna sin ledande plats, utan helt lugnt genom röret meddela sig med den person i kulissen hvars biträde behöfs. Efter slutad repetition lösskrufvas och borttages roparen.

En och annan af våra sångarevänner kommer och hälsar på oss i parkett, men så skall han upp igen på scenen och arbeta.

Man arbetar och sjunger, tager om igen, och kapellmästaren är lika outtröttlig som regissören, och orkesterns medlemmar äro lika ansträngda som scenens, allt detta för att en annan dag kunna roa publiken, som icke alltid låter roa sig.

Det är första repetition med orkester. Innan man kommit så långt, har man genomgått många förberedande afdelningar af inöfningen, ända från pianot med sångrepetitören Lindholm i lilla sångrummet innanför artisternas foyer. Och sedan återstå ännu många repetitioner, innan man kan komma till generalrepetitionen, hvilken är en ganska högtidlig tillställning. Icke är det mycket ljusare i salongen, det är sant, men där är mycket mera folk, åtskilliga närmare teatervänner, kanske en och annan tidningsman, herrar och damer om hvarandra. De spelande uppträda i kostym. En utmärkt sångare visar sig kanske i trikå, liksom damerna af balletten, herrar och damer af kören till en del, och de äro mörka i skinnet, då man har generalrepetition på »Paul och Virginie», »Afrikanska» och andra tropiska operor. Då och då infinna sig halfnakna negrer och mulatter bland publiken på parkett, hvilket visserligen icke hjälper upplysningen i salongen, men ej heller svär mot lokal-färgen.

* * *

Klockan är åtta på morgonen. Verksamheten på scenen börjar. Låt oss gå uppför »hästrappan», ett gammalt namn, nu mera utan betydelse. Redan för många år sedan tog man bort den gamla med knattersten besatta uppgången från Ström-gatan, på hvilken de hästar som skulle användas på scenen fördes in i teaterhuset. Nu föras de från gården åt Karl den tolfte torg på ett stigande plan in i dekorationsmagasinet och därifrån till scenen. Vi gå två trappor upp och gifva oss till känna för portvakten som i sin lilla skrubbe bevakar ingången.

H. Christiernsson.

Så äro vi då inne på scenen. Detta är de »bräder» som i detta teaterhus »föreställa världen». Huru klappar icke mångt ungt hjärta vid tanken på att komma »mellan kulisserna!» Huru nyfiken är ej mången för öfrigt verldsförfaren att se huru det går till bak om ridån! Hvilka sköna kvinnor tror man icke här drifva sitt spel! Hvilka älskvärda ränker, mindre älskvärda också, hvilken gnistrande kvickhet, hvilka sprittande samtal och huru mycken kurtis sedan! . . . Ack, hvad den oerfarne skall finna sig sviken! Hvad gör man verkligen på andra sidan ridån? Det är det vi skola få se.

Till en början se vi ingenting annat än ofantliga, på ramar spända väfstycken, groft och otydligt målade, som bäras fram och till baka

af ett dussin karlar. Vi höra lystringssignaler och kommandorop och häpna för alt det bråte som omgifva oss, känna oss litet kusliga för de många mörka vinklarne och vrårna samt dessa trappor som se så bristfälliga ut och leda till lika gängliga gallerier och utsprång, alt af smutsigt och murket och i högsta grad eldfarligt trä.

Ser man någon af de sköna damerna, så förekomma de i hatt och öfverplagg och skynda med djupt allvarlig uppsyn och affärsmässiga steg rakt fram till anslagstaflan för att taga kännedom om spellistan.

Är det repetition på förmiddagen, så defilerar hela hofkapellet förbi oss. Det kommer, man efter man, från trångra portvaktarorummet och slinker ned i en mörk vrå. Damerna af kören sitta småpratande eller tysta och knåpa med något handarbete. Balletten står och ser hvardaglig ut i långa klädningar.

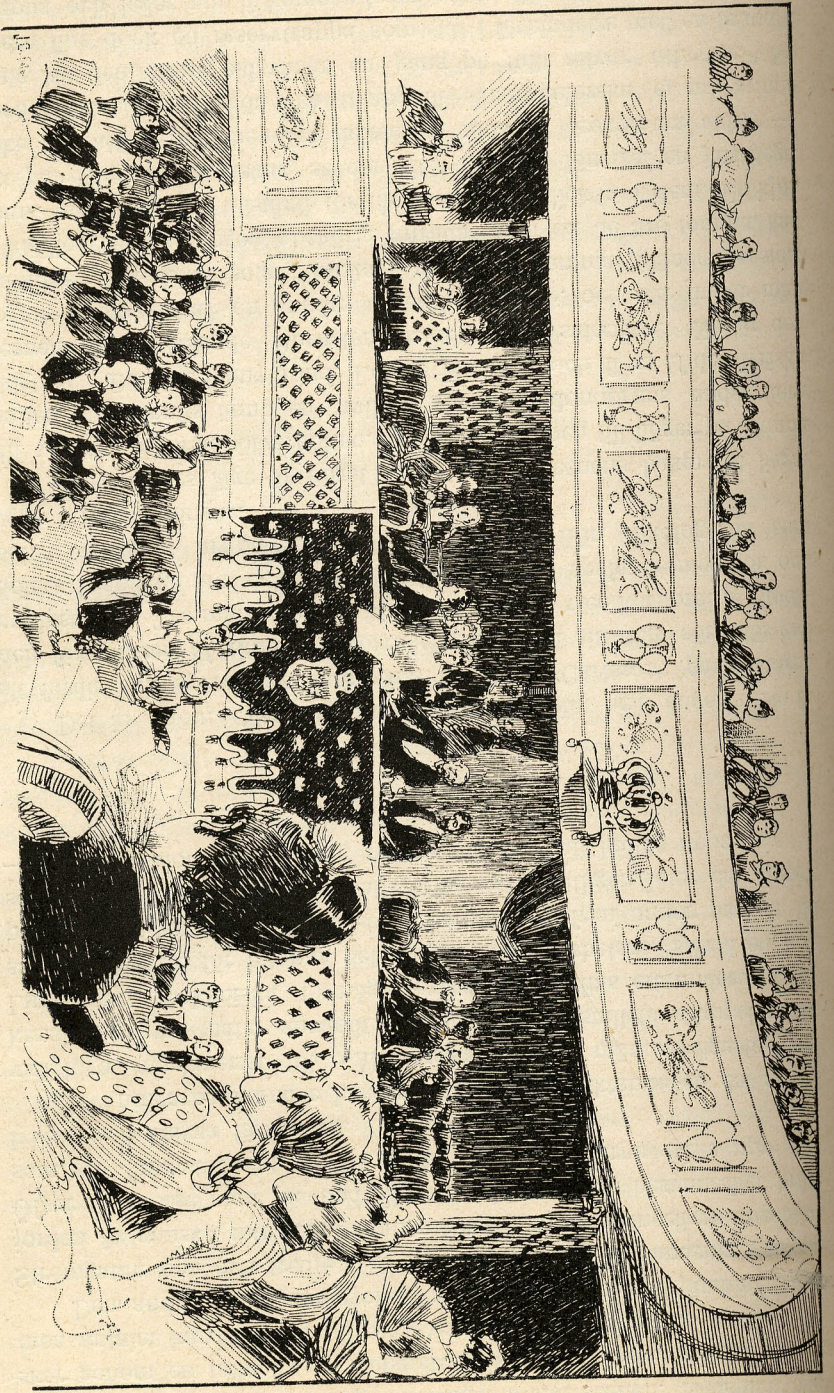
P. F. Lindström.

Men hvad var det? Var det en blixst som for genom rummet eller bara ett luftdrag? Det var åter igen regissören som kom från sitt rum, långt upp till höger, ofvanför några illa maskstungna trappsteg, det lilla rummet, dit Gustaf den tredje efter skottet, efter hvad arfsägen förtäljer, skall hafva burits in, ehuru den uppgiften nog kan betviflas.

Se här är hr Lindström, maskinmästaren, och hr Boberg, andre regissören och förvaltare af attributförrådet. De äro strängt syselsatta, gifva befallningar till höger och vänster och ha vaksamma ögon på arbetsmanskapet, hr Boberg också på dem som skola uppträda i repetitionen.

Den som första gången beträder tiljan, sätter foten med mycken försigtighet på det lutande teatergolfvet, i hvilket så många hål och rännor synas. Om vi fråga den alltid upptagne, men också alltid tillgänglige maskinmästaren, npplyser han, att scengolfvet består af ej mindre än *ett hundra sex* olika delar, som kunna tagas i sär och hvilka bilda grafvar under sig af ända till 26 fots djup. I Wiens operahus, tillägger den mångkunnige, går djupet ända till 40 fot. Och så få vi veta, att vår kungl. stora scen har 46 kulissrännor med lika många kulissvagnar som skjutas för hand på den första af underbottarne. Scengolfvet är själfst *fjärde* botten nedifrån och har fyra bottnar öfver sig. Man ser ett oredigt virrvarr af linor och block som försvinna i höga, mörka rymden.

Huru ofta har ni ej från salongen sett en af de spelande sjunka plötsligt genom golfvet. Han går till afgrunden, heter det, men den

Kunigl. logen.

ligger ej djupare än i våningen närmast under scenen. Nedsjunkandet sker genom en falllucka. Scengolfvet har fem fasta sådana luckor, men antalet kan ökas. I »Gustaf Vasa» användas åtta.

Den andra af de underjordiska bottnarne ligger i jämnhöjd med Strömgatan och den tredje 6 à 7 fot djupare. En vandring i underjorden är ganska intressant utan att därför vara synnerligen angenäm. Öfver alt stöter man på underliga maskiner och besynnerligt bråte som ser fantastiskt ut, då de medföljande arbetarne hålla upp sina lyktor och belysa föremålen.

I våningarna inunder kan man taga i betraktande en del af det vidlyftiga maskineriet till »Afrikanskan», det märkvärdigaste som kanske någon teater använt och som sätter snilletts stämpel på hr Lindströms mekaniska förmåga. Det kan kallas ett underverk, då sagde mästare, för ett par och 20 år sedan arbetare, står i en loge på första raden och förmedelst en ledning därifrån under parkett till scenen styr hela skeppets manövrering och slutligen låter det sjunka — och det blott för att Meyerbeers musik skall hållas uppe.

* * *

Det är afton. Teaterns arbetare ha sträfvat hela dagen. Nu är alt färdigt till operaföreställningen. Hr C. A. Carlsson, gasmästaren och förvaltaren af ekläreringsförrådet, har med sitt folk sört för god upplysning. Tre man samt en korporal och en vice korporal af Stockholms brandkår äro ock mellan kulisserna. De spelande med kör och ballet strömma in på scenen. De komma från klädlogerna som ligga i fyra våningar.

Dessa logers läge är högst obekvämt. I scenens bakgrund ligga, till vänster å första öfverbotten, fyra klädloger och till höger på samma botten har funnits ännu en hvilken var primadonnornas under flera slägtled. Där ha Jenny Lind, Louise Michaeli och flera af den lyriska scenens mest lysande storheter rustat sig för salongen. Nu är den logen upptagen af en annan »effektbelysning», och där finner man kalkljus, elektriska solar, blixтар, m. m. af samma bländande slag. I klädlogerna må ingen obehörig inträda, men då de äro tomma, kan man, med behörigt tillstånd förstås, kasta en blick in i dem. En kjol, ett par skor, några askar, se der alt! Utanför fönstret en järnstege, icke för att gynna hemliga möten — sådana förekomma aldrig — men på det att en skön och talangfull skådespelerska ej må brinna inne, då den stora eldsvådan en gång på fullt allvar utbryter. Nu mera fins dock en reservtrappa som står i förbindelse med en brandfri trappa och leder upp i komparslogen och skall utgöra räddningstrappa

vid eldsvådor. Salongen är genom fasta murar skild från scenen. Och så har man naturligtvis järnridån, en af nya Stockholms mest betryggande teaterfördelar, hvilken skötes med största lätthet af en enda man medelst ett af maskinmästaren konstrueradt hissverk.

På scenens högra sida äro också ett par klädloger, en manlig och en kvinlig, de allra förnämsta. Därifrån komma nu två lysande företeelser. Det är den sköna Elsa af Brabant och den ädle riddaren Lohengrin. Man ger Wagner i afton. Plats på teatern!

Direktören själf lemnar scenen och går, följd af teaterläkaren, dr Svanberg, både genom tjänst och personlig håg en af de ifrigaste teatervännerna, upp i första radens högra avantscen. Hrr Christiernsson och Boberg draga sig in i kulissen. Ridån går upp . . . »Nu hören, Brabants frie riddersmän!»

Vi tränga oss in mellan andra och tredje kulissen, tätt bak om de brabantiske ädlingarne, där kormästar Edgren intagit en hög, men för salongen osynlig ställning för att vaka öfver att dessa ädlingar sjunga ut hvad de ha på hjärtat eller i strupen.

Lohengrin hviskar till oss i allra största förtroende, att han är fasligt rädd. *Han* rädd, denne lysande ädling, med en så ridderlig tenor! Ja, rampfeber är kronisk hos somliga. Den kan aldrig botas.

Däremot ser Telramund ganska lugn ut, ehuru det länge uppgifvits, att han är den räddaste bland de rädda. »Hvad den mannen måste vara modig, som vågar gå fram, när han är så rädd!» utropade en gång en af hans många beundrare.

En brabantisk ädling lemnar scenen, kommer ut i kulissen, drager fram en blårutig snusnäsduk och snyter sig så ljudligt, att man knapt hör detta:

Se, se! hvilket sällsynt under! Se, en svan,
Se! med en snäcka nu sig närmar han!
En riddare i den så högre står.

Riddaren är en docka med ett trähufvud samt med hjälm och sköld af bleck. Svanen är också en liten dockfigur, och den lilla snäckan är af *papier maché*. Hela fordonet med riddare och svan drages in i en ränna på ett »sjöbräde» nära fonden och sättes i rörelse genom ett varpspel i kulissen. När ekipaschet kommit öfver scenen, är dess uppgift fulländad. Där står en stor, vackert målad snäcka af korgarbete och järntråd. På den ställer Lohengrin sig.

Äfven den snäckan drages naturligtvis af en svan, som också är af *papier maché*, med trähufvud och böjlig resorhals. En man på högra sidan vrider på ett varpspel, och då glida medelst fina snören, svanen och snäckan med den af elektriskt ljus belyste Lohengrin

sakta fram på en annan ränna, hvilken gör en kurva på teatergolvet som täckes af en »sjömatta».

Så hinner svanen landningsstället. Lohengrin böjer sig ned mot honom och stämmer upp — rädsla märkes visst icke — sitt härliga »Hulda svan, nu skynda dig!» Svanen kråmar sig med illusoriskt riktiga rörelser och »lätt öfver vägen åter far.» Lohengrin står och låter sig beundras, under det han kastar vemodsfulla blickar på varpspelet och karlen som vefvar.

Huru sinrikt maskineriet med svanen än är, kan det dock icke jämföras med det som fordras för dufvan i sista akten. I salongen har man ingen aning därom. Är man inne på scenen mellan kulisserna, ser man alla de tåg, träställningar, hjul m. m. som erfordras i förbindelse med ett varpspel på första galleriet och påpassliga karlar här och där. På en långt i fria rymden under tågviden utspringande brygga ligger en man för att passa på bara ett enda snöre, men ett ganska viktigt. Skulle han lura af, förstörde han framtidsmusiken.

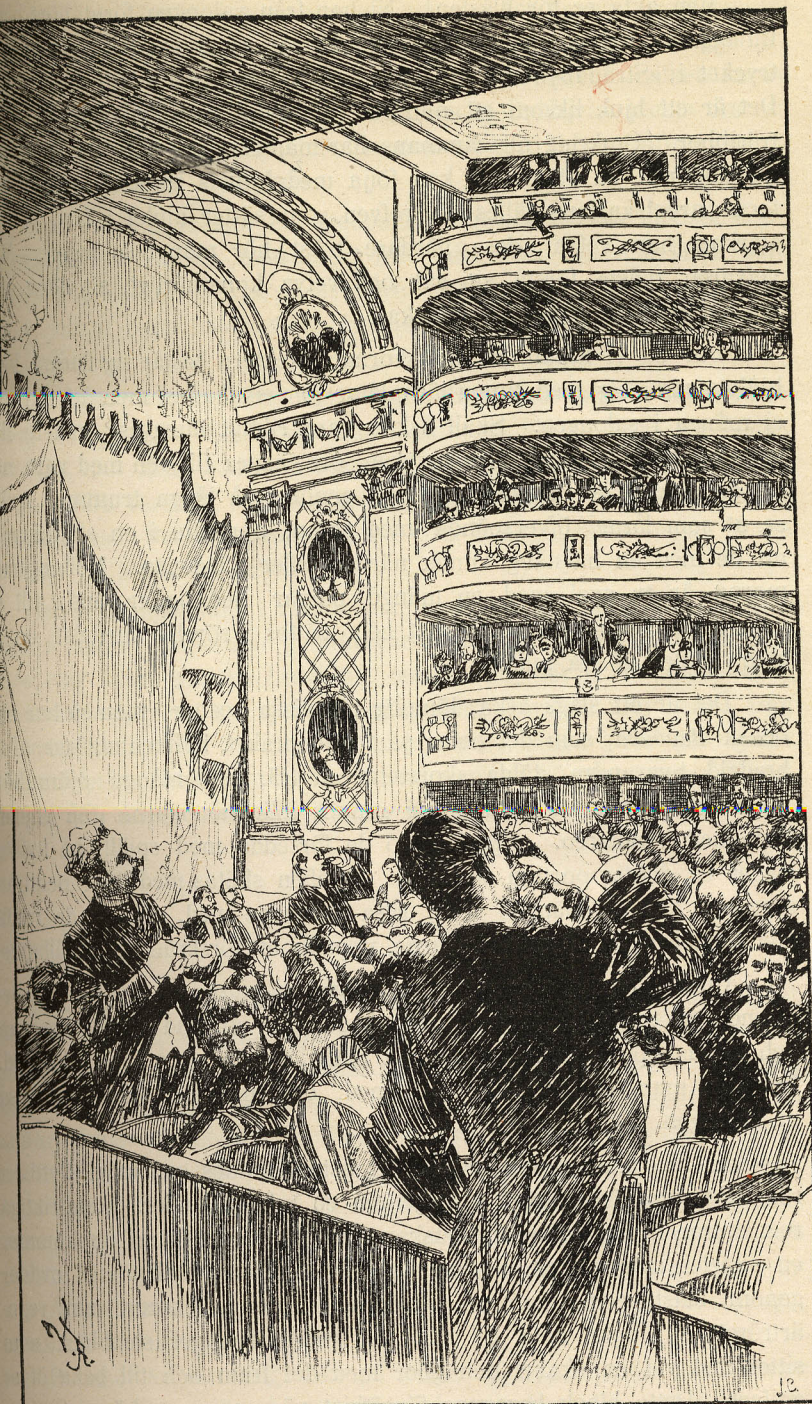
Utom alla dessa yttre mekaniska påhitt och ansträngningar för att sätta dufvan i rörelse, fordras samverkan med den mekanik som är inuti fägen, ett urverk, hvilket efter hr Lindströms ritning och under hans ledning förfärdigats på urfabrikör Linderoths verkstad, där en skicklig arbetare, hr Bergman, var därmed sysselsatt i tre månader.

Vår stora teater har haft lyckan att också ega talangfulle dekorationsmålare. Fransmannen Desprès, tysken Müller m. fl. ha traditionen för sig, men kunde icke jämföras med vår egen landsman Roberg, hvilken dog vid 38 års ålder. Hans efterträdare Algrensson känna vi alla, och den nu varande dekorationsmålaren C. Jansson har visat hvad han förmår, liksom A. Brolin, hvilken också lemnat förtjänstfulla arbeten.

Dekorationsmålarens atelier är i ett stort rum i öfra våningen, där man ock finner snickareverkstaden samt attributillverkningen.

Under vandringarna inom teaterhuset, hvilket är långt innehållsrikare och mera inveckladt än man kan föreställa sig, kan man ock titta in i verkstäderna för mans- och fruntimmerskostymer. Där förfärdigas alla de granna och stundom ganska dyrbara drägterna som fångsla ögat i så många operor och skådespel samt sedan förvaras i de stora kostymförråden som förvaltas af hr C. A. Hoffman och fröken A. Hoffman, af hvilka den förre ock är kostymordonnatör.

Ett besök i attributförrådet kunna vi icke försumma, om ock vi skulle börja tröttna att gå uppför och utför alla dessa trappor, somliga af sten, andra af trä, branta och besvärliga, i olika delar af byggnaden.

Kungl. Stora teaterns salong.

Men akta er för blåsten! Ni har från salongen förut hört blåst, till och med storm på scenen och erinrar er t. ex. det lyckade intrycket i »Strandbybor». Blåsten har lagt sig och synes nu i en vrå. Det är ett hjul, liksom ett mindre vattenhjul, med skoflar af tunna träribbor. Omkring alt sammans har man slagit ett väfbälte, fastgjordt vid ändarne, så att det ej kan följa med hjulets rörelser. En af teaterns arbetskarlar ställes vid vefven som sätter hjulet i fart, och ju starkare han vefvar, dess hårdare blåst hör man i salongen. Men vefvaren måste förstå sin sak och vefva konstnärligt, alt efter som blåsten skall tilltaga eller minskas.

Där ha vi åskan, *en* af åskorna, ty teatern består sig flera. Förr hjälpte man sig med tunna järnplåtar som skakades, men det skrämde ej många i salongen. Skall åskan vara riktigt illusorisk, måste flera fruntimmer i salongen visa mycken oro, några till och med vara nära att dåna, och det åstadkommes nu genom två långa trummor, hvilka se ut som lårar, öfverspända med skinn, uppsatta i en ställning, så att de med en häfstång kunna närmas eller aflägsnas. Mellan trummorna är en axel med en mängd pinnar med bollar, ända till 60, som träffa trumskinet, när det hela sättes i rörelse medelst en vef som skötes af två man.

Det är ett slags åska, lämplig för vissa scener; men så har man också *stenåska*, som det heter på teaterspråket, hvilken utgöres af två bredvid hvarandra ställda skorstenar af trä, med många ojämnheter invändigt. Dessa skorstenar gå genom alla våningarna från vinden ända ned i källaren. Upptill äro de försedda med spjäll, på hvilka lägges en duktig portion småsten. Spjällen skötas med linor nedifrån scenen. När de släppas loss, rasa stenarne ned, och då de träffa alla hinderna på de inre väggarne, uppstår ett förskräckligt skrällande.

Ännu värre oväder gör dock *skrammelåskan*, ett tredje slag, bestående af trähyllor som hänga på ett visst afstånd från hvarandra och hissas upp i vinden, hvarifrån man låter lapp på lapp falla ned. Då hör man tydligt åskan slå ned, och man är färdig att rusa ur salongen.

Men det skall också regna. Det åstadkommes genom ett flyttbart rör, fylldt med ärter, som falla genom en mängd hinder. Skola riktiga regnskurar höras, lutar och ruskar man på röret. Därpå uppkommer en alldeles märkvärdig illusion. Är det icke tillräckligt med oväder genom blåstvefven, trumma-, sten- och skrammelåskorna samt regnröret, så tager man till hjälp ett groft tillhugget stenblock, som sitter fast vid en skakel och gnor med det fram och till baka öfver golfvet. Detta block begagnas för öfrigt när »en vagn höres».

Ändtligen äro vi i attributmagasinet hvilket ligger i frontespisen åt Gustaf Adolfs torg, vägg i vägg med de »fosterländska sånggudinnorna» på latin. Alt är noga ordnad, och likväl hvilket kaos! Tunga, riktiga järnkedjor, sådana som Georg Dahlqvist tyckte om att släpa på, bredvid champagnebuteljer och bilar, träben, grafmonument och värdshusskylten i »Faust».

Man vandrar mellan Papagenos fågelbur och Ofelias likkista samt en mängd musikaliska instrument från alla tider och alla land, bärstolar, spinnrockar, »Friskyttens» örn, färbogar, ostar och andra matvaror, alt af papp, storartade 'bröllopsstatyer, något malätna, ugglor och igelkottar.

Björnen i »Förtryckets natt» ligger helt spak bredvid kamelen ur »Josef i Egypten». Elefanten från »Konung för en dag» ser fasligt skamfilad ut. Men »Afrikanskans» Amazonsköldar äro ståtliga, och många andra föremål taga sig präktigt ut äfven på nära håll och vid fullt dagsljus. Beräknar man värdet efter hvad alt detta kostat, skulle det stiga till stora summor.

Det är isande kallt i magasinerna, men scenen med omgifningar hålles i lagom temperatur genom värmeledningen. Innan denna uppsattes, var kylan ganska besvärlig, och en tid, det är nu länge sedan, ~~aldade~~ konstnärerna sig själfva med toddar som de läto hemta från den krog hvilken då för tiden hölls hos portvakten. Var det *mycket* kallt, användes »mahognytoddar», hvilka gäfvö högsta värmen. Något sådant kan aldrig komma i fråga i nya Stockholm.

* * *

På scenens högra sida, med fönster åt Gustaf Adolfs torg, ligger ett stort och vackert rum som sedan många år användts till *artisternas foyer*, där de uppträdande träffas mellan akterna och hvila sig under de scener vid hvilka de ej medverka. Rummet är försedt med en storartad slottsspisel och har i hela sin visserligen icke lyxartade, men enkelt smakfulla utstyrel i förra århundradets stil något palatslikt. Dess förnämsta prydnad är ett värdefullt porträtt i olja, framställande Jenny Lind under hennes verksamhetstid vid kungliga teatern och måladt af Olof Södermark. Ett annat stort porträtt, utfördt af friherrinnan A. Leuhusen, återgifver Louise Michaëli såsom »Nattens drottning», en skänk af Isidor Dannström.

Rummet är för öfrigt rikt på bilder af framstående medlemmar af kungl teatern ända från Carl Stenborg och andra under teaterns

första tider ända till de senaste årtiondenas storheter, ett intressant galleri af operans och skådespelets minnesvärda konstnärer. Under det man samtalar med någon af dem som nu lefva och verka i teaterns tjänst och i artistfoyern hvila sig mellan en aria och en duett, här man de gamla för ögonen, de som ända för hundra år sedan skänkte det musikaliska Stockholm glädje och njutning eller i skådespelet väckte teatervännernas beundran.

Sitt eget intresse har det att betrakta något porträtt af ännu levande, men från originalets ungdomsår, t. ex. Julius Günther såsom Nemorino i »Kärleksdrycken». Man har kanske nyss samtalat med professor Günther på hans vanliga plats i salongen, parkett under första raden, och ser nu hans bild i en af hans ungdoms glansroller. Huru främmande förefaller icke den bilden! Gamle professorn, hvilken i förbigående sagdt är samme glade och kvicke karl som alltid, ser bestämdt bättre ut än unge Nemorino. ●

Hvad gör man för öfrigt i artisternas foyer? Tillbeder de sköna sängerskorna och egnar sin hyllning åt »ballettens stjärnor»? Ingalunda! Man pratar helt lugnt och beskedligt, kanske politik och statsökonomi, läser tidningarna och har icke mer än vanligt roligt, ofta mycket mindre. Diakonissorna på Ersta äro må hända gladare än operasångerskorna i foyern, vare detta sagdt utan att vilja klandra hvarken de ena eller de andra.

Innanför foyern, åt Norrström till, ligger sångrummet, där första inöfvandet af operan börjar vid pianot under hr Lindholms ledning, och från detta hörnrum kan man komma till regissörens förut omnämnda kabinett. Från foyerns motsatta ända kommer man till gamla »barnteatern», där fröken Paulson träget arbetar med de små ballettelevorna. Talscenens elevskola är sedan 1885 flyttad till det med musikaliska akademien förenade konservatoriet.

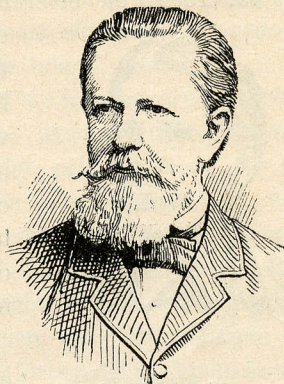
På andra sidan om »barnteatern» ligga de rum som på 1860-talet beboddes af d. v. teaterdirektören, frih. Stedingk och därefter varit först restaurationslokal och sedan enskildt affärskontor samt nu utgör den kungl. foyern, dit konungafamiljen med uppvaktning drager sig till baka mellan akterna. Rummen äro dyrbart möblerade och dekorerade i »empire-stil», något mera napoleonskt tråkigt än gustavianskt behagligt.

* * *

Vi träda in på teaterkansliet och göra oss hos vaktmästarne Johansson och Lundman underrättade, om kungl. teaterdirektören tager emot. Vaktmästarrummet är stort och dystert, med fönster åt ett par af teaterhusets små gårdskyffen, men lär nu komma att ändras till foyer för publiken.

Af vaktmästare-veteranerne har hr Johansson i fyrtio år egnat sig åt den kungl. sceniska konstens främjande, på förmiddagarne uti i fråga varande rum, på aftnarne i vänstra parketts korridor. Huru många uppvaktande på teaterkansliet har han ej anmält hos direktören! Det är han som vägleder debutanterne, när de anmäla sig hos direktionen. Han vet allt som händt, händer och möjligtvis skulle kunna hända i kungl. stora teaterhuset. Han har varit med på Knut Bondes tid, sett Hyltén-Cavallius sitta på direktörsstolen, varit vittne till Eugène von Steudingks popularitet och följt med Erik af Edholms långa regeringstid samt ej håller svikit Henrik Westin och Anders Willman.

I ett inre förрум vimlar det af teaterfolk, både »premieraktörer» och »premieraktрисer», korister, »premierdansöser» och kungl. hofkapellister och »rene arbetare», en och annan liten dilettant med en liten sångröst som man för tillfället naturligtvis icke märker, men med en fetlagd moster och stora anspråk som båda äro ganska synliga, ett par dramaturger som se hotfulla ut, emedan de icke på länge hört något om sina inlemnade original, en agent som gör i smink och poudre de riz och andra som göra i ingenting, men komma för att gifva kungl. teaterdirektionen ett godt råd och en betydelsefull vink, huru en teater egentligen bör skötas. Alla skola de ha företräde.

G. F. Törner.

Under det vi vänta, kunna vi hälsa på kamrer Törner som sitter i ett rum till vänster, till hvilket dörren står öppen, fastän öppningen försvaras af ett lyftbräde, ytterst viktigt, när det är på detta som »sujetterna» lyfta sina löner den 1 i hvarje månad.

Kamrer G. F. Törner är en af nya Stockholms gamle teatervänner och fortfarande i full verksamhet. Han föddes i kungl. opera-huset för sextiosju år sedan, då hans far, öfverste J. P. Törner var för andra gången kungl. andre teaterdirektör, och i det huset är han uppfödd samt har bott där ända till 1887. Känner någon kungl. teatern i grund och botten och ända upp i vindarne, dess forna och närvarande personal, dess önsknigar och behof, dess farhågor och

förhoppningar och dess aldrig blomstrande finanser, så är det kamrer Törner, hvilken också är gift med en af teaterns konstnärinnor, den såsom dansös och balettlärlarinna förtjänstfulla Charlotte Norberg, elev af Bournonville och upprätthållare af denne store danskonstnärstraditioner.

Från kamrern gå vi midt igenom hopen till rummet på andra sidan. Det är själfva kansliet i och för sig, det rum där det egentliga skrifveriet har sin verkstad, ett mycket viktigt rum. Där arbetade byråchefen A. Grandinson, kungl. teaternes siste sekreterare och ombudsman, och hans biträden. Hr Grandinson satt länge tjänsteman i statens järnvägsbyggnadsstyrelse, men då denna upphörde, fann han sig oförhindrad att tillfredsställa sin håg för en stor teaters angelägenheter och antog anbudet att verka i de kungl. scenernas förvaltning. Det var 1882, då öfverintendenten Westin var kungl. teaterdirektör

A. Grandinson.

och J. E. Dumrath, den föregående sekreteraren, rest till Napoli, där han dog (1883). Hr Grandinson träffades alltid på sin post, var alltid tillgänglig och ofta midt i röt månaden, då det är endast på operakällaren och i Lagerlunden som något lif yttrar sig i teaterhuset, satt han i kvafva kanslirummet och arbetade på några olösta, kanske olösliga teaterfrågor.

Slutligen lyckas vi kanske intränga i det allra heligaste, själfva direktörsrummet, stort och ljusst, i hörnet af Jakobstorg och Lagerlunden. Där kom ännu för kort tid sedan kungl. teaterdirektören, också stor och ljus, vänlig och leende emot oss . . . Leende! Huru *det* är möjligt, ha de som icke äro teaterdirektörer och aldrig kunna nå den platsen svårt att fatta, men på Anders Willmans anlete hvilar ett olympiskt leende och ett olympiskt lugn. Och likväl har han af alla våra direktörer kanske haft de svåraste dagarne. Först och främst måste det för en konstnär vara mindre behagligt att icke få betrakta teatern såsom en konstanstalt, utan ett »verk», en »inrättning», som lyder under finansdepartementet lika väl som myntverket, generaltullstyrelsen och andra till statsförvaltningen hörande verk och styrelser som höra till sjunde hufvudtiteln. Sedan har detta »verk» haft att kämpa mot långt större svårigheter än förr. Äfven förut har man sett kungl. teaterdirektörer stå lugna i striden, t. ex. hofmarskalken af Edholm som i femton år tappert uthärdade tusen förbittrade anfall, och icke hade öfverintendenten Westin just så glada dagar, äfven om de ej voro flere än sju hundra; men de herrarne voro icke konstnärer, och det är det

som gör skilnaden så stor. Operasångaren Willman — han är, märkvärdigt nog, ej ens hofintendent — måste se sakerna ur en annan, mindre ämbetsmannamässig synpunkt. Visst är ock, att svårigheterna under hans direktörskap varit af allvarligare art än förr. Nu har det gällt icke blott styrelsens tillvaro, utan hela teaterns vara eller icke vara.

Under det teatern haft Damoklessvärdet öfver sitt hufvud har han likväl arbetat utan rast. Vi ha nyss kastat en blick på arbetet bak om ridån och på repetitionerna. Lika träget är sträfvandet på kansliet och i direktörsrummet, och teaterns literatör, den bekante skriftställaren Ernst Lundqvist, har ej heller någon latmanssyssla. Direktören och hans biträde på det området måste ha ögon och öron öppna för allt som spelas och på scenen sjunges i hela den bildade världen. Får man höra talas om att ett nytt stycke gjort lycka på någon utländsk skådebana, måste man genast skaffa sig kännedom af innehållet, och detta går ej så lätt nu för tiden.

De flesta utländska stycken, förnämligast de franska, tryckas icke, och vill man skaffa sig dem, måste de köpas liksom grisen i säcken. Ett tusen francs är icke något synnerligt högt pris nu mera för en liten fransk komedi, och dem får man betala ut innan man ännu vet, om komedien någonsin kan uppföras på vår scen. Detta vågspel gäller för öfrigt alla våra teatrar. En af småteatrarna får också punga ut med sina tusen francs eller mera endast för utländskt originalmanuskript. Så tager öfversättningen vid, utskrifningen af rollerna, instuderandet, repetitionerna m. fl. förberedelser innan första föreställningen eger rum.

Repetitionernas antal vid åt minstone de kungl. scenerna går väl sällan öfver femton, men kan vara färre i synnerhet på Stora teatern och håller sig på Dramatiska vanligtvis omkring tio eller tolf, hvilket är betydligt mindre än på flertalet af utländska scener, för att icke tala om Théâtre Français, där fyrtio eller femtio repetitioner äro ganska vanliga, men ännu flera kunna förekomma, något hvartill den teatern har både tid och råd. Hvad våra operarepetitioner beträffar, må det dock hågkommas, att ett icke ringa antal sådana göras redan i sångrummet innan de börja på scenen.

Antalet repetitioner torde hos oss vara lika, antingen det är en öfversättning eller ett original. Man har ofta hört klagas öfver, att de kungl. teatrarne icke uppmuntra svenska författare. Den som framställer sådan klagan har otvifvelaktigt icke reda på, huru samvetsgrant hvart enda till teatern inlemnadt svenskt originalstycke genomläses och begrundas af direktionen eller teaterliteratören, men litet hvar torde kunna se, att af svenska original verkligen uppförts långt flere

än som förtjänat komma upp på tiljorna och som kunnat där bibehålla sig. Den svenska dramatiken är ingalunda så underlägsen i antal som för några årtionden sedan, och äfven i konstvärde har den utan tvifvel gjort betydande framsteg, men det är därför icke sagdt, att *all* som släppes fram på scenen är synnerligt värdefullt.

Det »fosterländska» skall skyddas, heter det, men ännu aldrig har det väl händt, att teaterpubliken genom upprepade besök och bifalls-tecken skyddat ett fosterländskt skådespel, åt hvilket man gäspat eller öfver hvilket man förargat sig. Publiken vill röras eller ha roligt, och tillfredsställes icke den önskan, bekymrar man sig föga om styckets fosterländska eller främmande ursprung.

Har ett nytt originalstycke uppnått några och tjugu föreställningar under den närmaste tiden efter upptagandet, är det ganska mycket, att ej säga alldeles lysande, och så väl författare som teaterstyrelse måste känna sig ofantligt belåtna. Det är ej alltid sagdt, att det är de allra bästa styckena som förunnas längsta lifstiden.

»Huru många goda stycken spelas om året på Stockholms teatrar?» frågades en gång. Svaret torde ej vara så lätt, men man kan erinra sig ett yttrande hos Voltaire: »Huru många teaterstycken har ni i Frankrike? sade Candide till abbén, hvilken svarade: Fem eller sex tusen. — Det är mycket, yttrade Candide, huru många bland dem äro goda stycken? — Femton eller sexton, genmälde den andre. — Det är mycket, sade Martin.»

Hos oss torde proportionen vara betydligt större på alla våra teatrar till samman, utan att just därför synas öfverväldigande. Men om vi taga goda och dåliga utan åtskilnad som komma till uppförande, är antalet ingalunda obetydligt. Under spelåret 1886—87, som väl får räknas såsom ett af de normala, något som 1887—88 ingalunda var, enär föreställningarnas början på hösten då länge uppsköts för genomförandet af åtskilliga säherketsåtgärder, gåfvos på Stora teatern 230 och på Dramatiska 247 föreställningar, med en recettinkomst på den förra af 301,389 och på den senare af 177,988 kr. Under spelåret 1887—88 kunde Stora teatern gifva endast 212 föreställningar med en inkomst af 234,931 och Dramatiska ej flere än 194 med recett af 140,815 kr. Hela recettinkomsten under det förra året var således 479,377 mot endast 375,746 kr. under det senare.

Det ligger i sakens natur, att operascenen icke kan gifva synnerligt mycket nytt. Musikstycken alstras ej lika lätt som talpjäser, kunna ej hållas lika lätt erhållas och äro vida svårare och dyrbarare att uppsätta. Men af de under senare åren i Europa gifna operor som haft någon större framgång är det väl endast högst få som ej införlivats med vår lyriska scen.

Oftare har det hänt, att operor som i utlandet vunnit mycken framgång och där fortfarande stå på spellistan här icke kunnat uppföras mer än högst få gånger. Orsaken är ej lätt att angifva. Nog äro vi stockholmare musikaliska — det har man åt minstone försäkrat oss — men att vi skulle vara det i så hög grad, att vi icke kunna finna smak i hvad Frankrikes och Tysklands musikkännare på skilda områden förklarar vara utmärkta arbeten och som dessa lands allmänhet med stort nöje och ofta mycken förtjusning hört och fortfarande höra — det vore dock besynnerligt.

Under det skede af nya Stockholms teaterhistoria, då Anders Willman haft ledningen, ha här uppsatts de svenska originaloperorna »Harald Viking» af A. Hallén, »Neaga» samt »Per Svinaherde» af I. Hallström och S. Salomans »Diamantkorset», utländingarne Massés »Paul och Virginie», Nesslers »Trumpetaren från Säckingen», Wagners »Mästersångarne», och Götz' »Hårdt mot hårdt».

Nya talstycken äro alltid vida flera, och ett stort antal sådana ha uppförts under åren 1883—88, bland dem af de inhemska författarne F. Hedberg, Wijkander, Sellman, Alfhild Agrell, Ann-Charlotte Edgren, Emilie Lundberg, fru Benedictsson, hrr Michaelson, Christiernsson, T. Hedberg, Molander, Lundqvist, Staaff, m. fl. Under spelåret 1886—87 uppfördes ett nytt talstycke, »Det var en gång», på Stora teatern, men på Dramatiska ej mindre än sjutton, af hvilka tre franska. Från Norge kommo också tre, lika många från Danmark. Tyskland bidrog med fyra.

Stockholms opera har aldrig lidit brist på en utmärkt tenor. Vi ha haft Sällström, Günther, Strandberg, Arnoldson och Ödmann efter hvarandra, men nu ser det ut såsom skulle den sist nämde kunna ersättas endast af sig själf. Visst är, att nya Stockholm icke känner sig riktigt tillfredsstäldt utan hr Ödmann på scenen.

Emellertid ha operaföreställningarna ingalunda inskränkts. Hr Sellman har med mycken käckhet upptagit några af hr Ödmanns roller, och så ha vi fått hr Linden, som visserligen icke är tenor, kanske ej håller bariton, men något midt emellan, en i alla fall vacker röst och en sångare med fördelaktigt utseende, och hr Lindblad och hr Lundmark — ja, de äro många. Man har växlat hr Ödmann, den stora, klingande speciedalern, i flera småmynt, alla klingande, alla med silfverton förstås, men af mindre valör.

Men det är dock på den gamla — vare detta sagdt utan afseende på medlemmarnes ålder — säkra stammen som man räknat mest, den må bestå af hvilket slags röster som hälst. Då man ej har tillgång till en Jenny Lind, en Louise Michaeli eller Fredrika Stenhammar, kan man vara glad att ha sådana konstnärinnor som en

Selma Ek och en Dina Edling, men man känner djupt saknaden af Matilda Grabow, som kanske ett par årtionden för tidigt lemnade scenen. Man fröjdas åt Carolina Östbergs friska, klara sopran och jublar öfver att ha åt operan återvunnit en konstnärinna som var alt för god för operettkramet.

Likaledes känner man sig trygg både att se och höra Carl Fredrik Lundqvist, han som var tenor och är bariton, men ständigt gått fram åt i konsten. Hr Lundqvist är en af vår operas starkaste pelare. Han bär nog upp sig själf, men är dess utom högt uppburen af en stor folkynnest.

Det är hr Janzon också — »Pelle Janzon» kallas han af sina tusentals vänner och beundrare. Hans kraftiga och omfångsrika, klara och behagliga röst har länge varit ett uttryck för den glade sångarens lefnadsmod, han som sprittande kvickt sjungit och spelat Leporello, Plumkett och Falstaff, som ärfde Uddmans sångrepertoar, utan att ärfva hans omfång, samt ännu för icke länge sedan skaffade oss ovärderligt glada stunder såsom den hederlige lindansare-direktören i »Diamantkorset», en af hans allra bästa skapelser. De bästa äro många nog, och man glömmar hvarken hans Dulcamara eller hans Sulpice.

Det fins mycket äldre operamedlemmar som ända till den senaste tiden varit i verksamhet, t. ex. Victor Dahlgren, han som för ett par årtionden sedan uppträdde såsom den sköne Paris och ännu 1888 roade oss i många roller.

När hr Dahlgren var Paris, var Charlotte Strandberg Helena, och ännu 1888 har denna förträffliga dramatiska sångerska på scenen ådagalagt, att konstnärskapet icke öfvergifvit henne, men det är naturligtvis icke *nya* Stockholm som erinrar sig, ehuru detta ej borde vara det obekant, att fru Strandbergs Susanna, Zerlina (både Mozarts och Aubers) och Cherubin varit det mest skälmska och pikanta som en scen kan åstadkomma. Strandbergnamnet, störst i Olof Strandbergs oförgätliga röst, lefver för öfrigt uti nya Stockholm i Max Strandbergs behagliga tenor och äkta musikaliska föredrag, liksom i fru Wilhelmina Strandbergs sympatiska talang och fru Anna Strandberg-Bergmans färdighet i koloratur.

En af det gamla gardet, ty han har varit med ända sedan 1861, ehuru ännu ej gammal till lefnadsår, är Robert Ohlsson, en af operans flitigaste och samvetsgrannaste medlemmar, hvilken utfört en stor mängd sångroller. Bland de mycket anlitade sångarkrafterna är ock H. Strömberg och H. Håkansson samt i mindre partier H. Torsslow. Vår opera har för öfrigt många krafter, äfven bland de mindre, som aktningsvärdt fylla sina uppgifter. Och så komma de

unga med fröken A. Klemming samt hrr J. Örtengren och H. Nygren i spetsen, förhoppningarnas glada tropp. Icke just bland de allra yngsta, men dock endast från detta årtiondes början fäst vid operan är fröken A. Karlsohn, hvars vackra röst och säkra sångkonst skänka musikvännerna mycket nöje.

På våren 1886 uppträdde på Stockholms operascen en i utlandet utbildad och något verldsborgerlig, men likväl fullkomligt svensk sångerska som fått sin uppfostran i Stockholm, fastän hon hvarken är född här eller här erhållit sin konstutveckling, fröken Adèle Almati, hvilken sedan under två år såsom Carmen, Amneris m. fl. setts med stort nöje, ty hon är icke blott framstående sångerska, utan äfven en på lyriska scenen föga vanlig dramatisk konstnärinna, hvilken med sitt spel gifver färg och lif åt de partier hon sjunger.

Det är att beklaga, att fröken Vendela Andersson (fru Sörensen) vid så unga år lemnade scenen. Starkare röster kan man finna, men behagligare svårligen och bestämdt icke bättre skolade och förståndigare begagnade, ej håller intelligentare sångerskor.

Anmärkningsvärdt är, att vi nu för tiden hålla operakonstnärer till utförsel, under det vi förut mottogo en icke obetydlig införsel.

Det kan för jämförelsens skull vara af intresse att erinra sig, det följande sångare och sångerskor varit anställda vid den svenska kungl. teatern under de tre senaste årtiondena:

Baritonen Luigi della Santa (1850—53), sopranerna Emma Normani (1851—53) och Bertha Röder von Romani (1854—55), tenoren Rademacher (1854—55), alten Charlotte Bournonville (1857—58), tenorerne David Richard (1859—61) och A. Lorrain (1861—62), basarne Conrad Behrens (1862—70) och M. Weiss (1863—71), tenorerne L. Severini (1863—64) och A. Schäfer (1864—67), sopranen E. Sorandi (1867—68), tenorerne F. Ambrosi (1868—71) och G. Bentami (1868—69), sopranerna I. Basilier (1872—74) och A. Moe (1873—79), alten W. Ås (1880—81), tenorerne Wahrmuth (1881—82) och Wolvasko (1882), baritonen Bentzon-Gyllich (1881—83), alten M. Lagermark (1881—84), baritonen F. Forstén (1883—87) och tenoren J. Bratbost (1886—87).

Nu äro däremot följande svenska sångare och sångerskor anställda i utlandet: A. Ödmann, A. Lange, Sigrid Arnoldson, G. Sommelius och J. Elmblad, alla egentligen tillhörande nya Stockholm, hvaremot icke en enda utlänning varit här fast anställd under det senaste spelåret och egentligen ingen sedan 1883, ty den finske sångaren Forstén och den norske ännu icke fullt utbildade Bratbost kunna vi knapt betrakta som utlänningar.

Gästspelen af främlingar ha ej håller varit talrika under senare år. Det förnämsta var Pauline Luccas under spelåret 1886—87, då denna verkliga storhet inom konsten här lät höra sig såsom Leonora i »Trubaduren», fru Ström, Selika, Margareta och Carmen, men ingalunda lemnade någon ekonomisk ersättning för de stora summor teaterdirektionen gaf ut i afsigt att skaffa Stockholms allmänhet en rik

konstnjutning. Under samma spelår hade vi nöjet att åter höra en gammal bekant, den italienske tenoren F. Ambrosi, samt att göra bekantskap med den finska sångerskan fru Engdahl. Så kom vår gamle bekante Conrad Behrens, den utmärkte basen, och väckte gamla minnen från operans glansdagar med lika förträfflig röst, men ännu bättre sångsätt än förr.

Sällan kommer någon danskonstnär som gäst till nya Stockholm, men 1887 inträffade dock den danska dansösen fru Tychsen, hvilken uppträdde på Stora teatern. Vår ballett gör icke mycken väsen af sig, men torde nog försvara sin plats såsom en ofta oundviklig del af operaföreställningarna. Under 1886—87 företrädde den »högre balletten» af Bournonvilles »Blomsterfesten i Genzano», som i sin helhet aldrig förut gifvits på vår scen och då uppfördes 10 gånger samt »La Ventana» af samme dansdiktare, hvilket stycke uppfördes här redan 1858, och ett »Danspotpourri». Dessutom uppfördes i operor så väl soli och »pas des deux» af de förnämsta inom ballettkåren, som större och mindre ensemblenummer af hela kåren.

Fru Lund, Stockholmsoperans »principessa» på täspetsarna, har i tjugusju år förtjusat de stockholmska ballettvännerna och gör det ännu, och det är icke länge sedan vi sågo fröken Paulson smidig och lätt svänga sig på tiljorna, fastän hon gjorde det samma för öfver tretio år sedan. Det är icke många som draga sig så tidigt till baka som fru Törner, hvilken redan vid tretiofem års ålder lemnade de triumfer hon delat med fru Sundberg, som dock ej heller stannade mer än aderton år såsom dansös. Fru Christensson samt fröknarna Westberg, Rosén och Flamand m. fl. omtyckta och väl förtjänta af allmänhetens bifall, ha ännu långt kvar, mer eller mindre förstås, innan de kunna göra anspråk på att man förvånas öfver deras ut hållighet. Nu gläder man sig endast åt deras konst. Man gör bägge delarne, när man ser hr Sjöblom, ballettmästaren, utföra de mest ansträngande koreografiska konststycken och sedan tjäna till stöd åt fru Lund. Det måste vara en alldeles ovanligt stark ballettmästare, liksom han är framstående i ledningen af det hela.

Man gör anspråk på att stora operan i Paris skall utveckla mycken lyx, men ej håller i Stockholm äro anspråken mycket mindre, och den som verkligen känner förhållandena måste medgifva, att uppsättningen af stora operor på den svenska teatern med dess måttliga anslag ofta icke står mycket till baka för hvad som visas på motsvarande scen i Paris med dess storartade årsunderhåll af 800,000 fr.

Om talscenen icke kräver så stora penningutgifter som operan, äro kostnaderna dock äfven där rätt betydliga. Också på dramatiska teatern fordrar man ej sällan ganska dyrbar utstyrsel, och

allmänhetens anspråk ha i det fallet icke varit små. Medgifvas måste likväl, att de senaste åren utmärkts af något mindre öfverflöd. Hr Christiernsson, hvilken varit förste regissör för äfven denna scen, har, liksom hrr Personne och Hjertstedt, som också skött »regien» vid många stycken, visat sig inse, att ett styckes dramatiska värde ingalunda höjes af öfverdådlig materiel utstyrsel. Théâtre-Français är visst icke öfverflödig i det afseendet, fastän statsanslaget är 240,000 fr. om året. De verkligt goda teatrarne visa sig alt för måna om dramatikens för att låta denna söka bistånd i tapetserareyrket eller underordna sig dekorationsmålningen.

Men äfven med den minst kostsamma utrustning kräfver hvarje stor teater betydliga summor, och likväl erhåller hvarje individ, med de få framstående undantagen, kanske knapt sitt lifsuppehälle. Huru är det t. ex. med kören, de djupa leden som hjälpa solohjeltarne att vinna seger? Vår operakör har kanske icke alltid varit så segervan som för närvarande, men nu föres han fram i striden med så stor taktisk talang, att det hör till sällsynta undantag, det någon svaghet skulle visa sig. Befälhafvaren, kormästaren A. Edgren, har heder af sin trupp. Att vårt hofkapell, Stora teaterns orkester, under hrr Nordqvist och Henneberg åtnjuter stort anseende är erkänt äfven af främlingar, men med undantag af cheferne har ingen orkestermedlem högre lön än 1,800 kr., och de fleste ha mycket mindre, ända ned till 730 kr.; ingen korsångare har mer än 800, ingen korsångerska öfver 600.

Direktör Willmans lön såsom teaterchef har varit 6,000 kr. jämte boställe och ved. Såsom sångare och skådespelare har han åtnjutit 5,200 kr. samt 2 kr. för hvarje gång han uppträdt, något som dock icke inträffat på många år och som väl aldrig mera kommer att inträffa. Han har i trettio två år varit anställd vid lyriska scenen och ända till dess direktörskapet började, äfven under det han där var intendent, såsom konstnär väsentligt bidragit till den scenens anseende. Vid afskedstagandet erhåller han 4,000 kr. i årlig pension, hvilket beviljades honom af Karl den femtonde, då han fästes vid teatern genom lifstidsanställning. Sådan beviljades också fru Hwasser samt hrr Sundberg och Swartz. De tre senare ha nu 3,000 kr. i års pension under sin återstående lifstid.

De kungl. teatrarne aflöningsstat för spelåret 1887—88 visar för öfrigt följande siffror:

Sekreteraren 2,000; literatören 1,200; bibliotekarien för musikbiblioteket 400, dramatiska teaterns biblioteksvårdare 300; kamreraren 3,000; kanslivaktmästarne 600 och 500; biljettförsäljerskorna från 700 till 400; biljettryckerskan 450; regissören Christiernsson 5,000; regissör Boberg 1,500; regissören Roos 500, de två senare med boställe och ved.

Af den *lyriska* scenens medlemmar hade fru Edling högsta inkomsten, nämligen 4,000 i lön och 45 kr. för hvarje afton hon uppträdde. Hr Sellman erhöll 4,000 samt 40 kr. i aftonpengar, men endast 15 kr. för mindre roller. För jämförelsens skull kan nämnas, att hr Ödmann under sin senaste tid vid svenska operan hade 6,000 kr. i lön och 60 i aftonpengar, fröken Grabow 4,000 i lön och 120 kr. i aftonpengar. Under spelåret 1887—88 var fröken Almati anställd för 3,600 samt 40 kr. i aftonpengar. Fröken Klemming uppbar 2,100 i lön och 20 kr. för hvarje uppträdande. Fru Östberg hade ej fast anställning, utan betalades med 200 kr. för hvarje gång hon uppträdde.

Bland *dramatiska* scenens medlemmar hade fru Hartman högsta inkomsten. Hennes lön var 3,000 kr. och i aftonpenningar 35 intill etthundratio föreställningar samt därefter 15 kr. Alldeles dylika vilkor hade hr Hillberg. Hr Elmlund uppbar 3,000 kr. i lön och 30 i aftonpengar till och med 120 gånger samt därefter 10 kr. för hvarje afton han spelade. Hr Thegerström hade 3,000 i lön, 25 i aftonpengar till 130 gånger samt därefter 10 kr. Hrr Palme, Personne, Törnquist och Bäckström uppburo 3,000 i lön och 15 kr. i aftonpengar. Hr Hartman hade 3,000 och 10. Hr Hedin nöjde sig med 2,100 samt 15. Fru Dorsch-Bosin erhöll 3,000 i lön och 20 kr. i aftonpengar till ett antal af 140 föreställningar samt för de följande 10 kr. Fröken Sandells lön var 2,500 och aftonpengarne 10 kr. Lika inkomster hade fru Rundberg, men fru Fahlman endast 2,500 utan aftonpengar. Fröken Zetterberg uppbar 2,100 kr. i lön samt 10 i aftonpengar och fröken Åhlander lika stor lön, men 7 kr. för hvarje uppträdande. Lägsta lönen på mansidan var 750 kr. och på kvinnosidan 600. Sufflören aflönades med 1,800 kr.

Förste kapellmästaren C. Nordqvist hade 6,000 och kapellmästaren L. Henneberg 3,500 kr. i lön. Anföraren för dramatiska teaterns orkester aflönades med 1,000 kr. Af de öfriga orkestermedlemmarnes lön vid den teatern var 600 kr. högsta beloppet, det lägsta 360. Såsom ballettmästare uppbar hr Sjöblom 2,500 och såsom dansör 2,000 kr. Den högsta lönen för de fem *première-dansöserna* var 1,800 kr., den lägsta 900 för de tre *secondes*; af de manlige figuranterne hade den ene 900 och den andre 400 kr. i lön. Ingen figurantska hade öfver 600, men tre endast 350 kr. i lön. Figurantskorna voro *tjugu*, och till det antalet komma tio *ballettelever*, af hvilka en manlig.

Såsom kontrollör uppbar hr E. Hjertstedt 2,000 kr., och kontrollanten F. Lundman 500. Maskinmästaren och förvaltaren af dekorationsförrådet vid Stora teatern P. F. Lindström hade 3,600 kr. i lön. Förvaltaren af manskostymförrådet C. P. Hoffman aflönades med 1,500 kr. samt såsom kostymordonnatör med 400, och fröken A. Hoffman för förvaltningen af fruntimmerskostymförrådet med 1,200 kr. Teaterns perukmakare var i 1887—88 års aflöningsstat upptagen till 2,500 kr.

Aflöningsstaten för de kungl. teatrarne under spelåret 1887—88 upptager nära *tre hundra* personer, och af dem voro de allra fleste med sina familjer helt och hållet beroende af den inkomst som de där åtnjöto. Med tre hundra personer bör man kunna uträtta ganska mycket, så vida det skulle bero blott af antalet. Men konsten är på förfall, heter det, och kan ej hjälpas upp genom mängden af biträden. Det senare är obestriddigt, men det är icke första gången man hör

talet om konstens försämrade tillstånd och om teaterns dödsryckningar, och likväl lefver denna teater — blott han tillräckligt understödes.

Vår sceniska konst har lidit stora förluster, men sådana är alt jordiskt underkastadt. Att förebrå teatern för att de gamle skådespelarene falla undan samt att på grund däraf neka honom medel att anskaffa nya är både hårdt och orättvist, men det är äfven dumt.

Det ligger i konstens natur, att hon förnyar sig själf, blott allmänheten icke upphör att tro på hennes kultiverande betydelse och icke genom ett orättvist bedömande af konstidkarne och konstledarne undergräfvat själfva institutionen, hvilken i stället behöfver genom kärleksfull omvårdnad styrkas och uppmuntras, samt slutligen, men icke minst, att de som äro satta att bevaka samhällsintressena ej begå det misstaget att tro, det konsten ej behöfver tillräckligt både moraliskt och materielt understöd.

Full insigt i detta och därpå grundad tillförsigt om konstens framtid hindrar icke att man djupt känner hvad vår teater förlorat genom Elise Hwassers och Hedvig Kinmanssons afskedstagande redan innan ålderdomen lagt hämmande band på deras verksamhet, hvilket ju också varit fallet med Edvard Swartz och Knut Almlöf, som lemnade skådebanan långt förr än Carl Gustaf Sundberg, hvilken dock är dem öfverlägsen i år.

Det säges, att vi icke mera ega tillfälle att njuta af det »högre» skådespelet, då inga krafter till dess framställande finnas kvar. Det skulle vara, heter det, endast Axel Elmlund, hjälteframställaren på den klassiska spellistan, han som under lång tid med stor framgång löst så många svåra uppgifter, hvilken nu kunde åt oss bevara det stora dramat, i fall han egde tillräckligt understöd, och i synnerhet om fru Fähræus, Antigones värdiga tolk, kunde förmås att återvända till scenen. Man tyckes glömma, att fru Dorsch-Bosin redan för flere år sedan visade hvad hon i det afseendet förmår. Hennes Hjördis borde dock fortfarande lefva i alla våra teatervänners tacksamma hågkomst. Emil Hillberg har också skådespelaregenskaper som kunna tillgodogöras på det området, och af de unga äro väl hvarken August Palme eller Albin Örtengren eller fröknarna Sandell och Zetterberg omöjliga.

Det torde icke vara så mycket brist på framställande krafter som saknad af håg hos allmänheten som hindrar uppförandet af de stora skådespelen. Allmänheten vill icke se dem, och man har funnit, att personer som ganska ifrigt klaga öfver den »högre» spellistans tillbakasättande aldrig köpa sig en biljett, då ett sådant skådespel är annonseradt. Om vår teater hade stort statsanslag, kunde *må hända* teatern uppfostra allmänheten i detta afseende, men sådana de eko-

nomiska förhållanden nu äro, har teatern icke kunnat spela sådana stycken utan stor förlust. Utan sitt rikliga statsanslag skulle ej ens Théâtre-Français kanske nu mera våga sig på Corneille och Racine, så mycket fransmännen än tyckas vörda sina klassiske mästare.

Inom det borgerliga dramat, nutidskomedien och lustspelet äfven af lägre ordning önskar nya Stockholm se sin teaters verksamhet. Den mera bildade och tänkande delen af allmänheten skådar gärna Ibsens och Björnsons samhällsdramer, känner sig dragen till Emile Augier och Alexander Dumas d. y. samt föraktar hvarken Pailleron, Sardou eller Labiche och egnar äfven tillräcklig uppmärksamhet åt Alfhild Agrells, Ann-Charlotte Edgrens, Knut Michaelsons, Per Staaffs m. fl. inhemska teaterförfattares arbeten. Det stora flertalet däremot vill endast roas och frågar föga efter något verkligt värde hos de upptagna styckena.

På dessa områden måste våra skådespelare röra sig, så väl de ofvan nämnda som alla de andra, och de röra sig där med i allmänhet god framgång. Se t. ex. på veteranerne Norrby och Lagerqvist, som med ungdomligt lif kasta sig i elden och icke frukta att uppträda i nya roller!

Och Svante Hedin! I några och fyrtio år har han varit allmänhetens gunstling och är det ännu. Endast hans närvaro på scenen är mången gång tillräcklig att rädda ett stycke och vända ett säkert nederlag till afgjord seger. »Hr Hedin spelar inte», har man hört sägas, »han är hr Hedin äfven på scenen». Om så vore, så är den hr Hedin så genomgående originel, att åskådarna aldrig tröttna att se honom. Skall det någon gång vara riktigt högtidligt på scenen, är det också Svante Hedin som gör det. När han med höguret hufvud träder fram till rampen och allvarligt bugar sig för publiken, inser man, att det gäller ett för konsten betydelsefullt ögonblick. Då skrattar man icke. Med uppmärksamhet lyssnar man till det manligt klingande framsägandet af någon i bunden form utförd hälsning till konstens vänner.

Svante Hedin är i åtskilligt en representativ man för den kungl. svenska teatern. Kamraterne samla sig också omkring honom, och om det är en annan som tager det egentliga befälet, är hr Hedins inflytande därför ej mindre. Befälhafvaren är Gustaf Fredrikson, och när han nu fått ordinarie anställning såsom regementschef, behöver man visst icke frukta, det han skall åter en gång taga tjänst i en främmande kår. Nya Stockholm förstår att uppskatta hr Fredriksons betydande konstnärskap, hvilket, såsom man sett, ingalunda är inskränkt till franska »elegantier» och »räsonnörer», utan med samma goda verkan återfinnes i karaktärsroller i det nordiska nutidsdramat.

Från Kungl. teatrarne.

Det har ock anledning att i honom hoppas en lika intelligent som kraftig teaterdirektör.

Gustaf Fredrikson kommer sannolikt att uträtta ganska mycket som högste befälhafvare med en stab och trupp där man finner de ofvan nämnda betydande krafterna samt den mångpröfvade Ferdinand Thegerström, och den i sitt slag öfverträffliga Ellen Hartman, ännu i många år otvifvelaktigt en uppuren framställarinna af »ingénue-roller», hvilka teaterförfattarne sannolikt förr afskaffa än fru Hartman ledsnar på att spela dem, och efter ett årtionde ganska visst framställarinna af både fina verldsdamer med och utan hjärta och lustiga äldre fruntimmer. På sist nämnda område ha vi både fröken H. Klefberg, ett af de värdefulla förvärfven från Nya teatern, och fröken T. Åhlander, hvilka bägge utmärkta konstnärinnor redan vid unga år med framgång återgifvit gamla kvinnokarakterer af ganska olika art, fröken Åhlander i synnerhet på det komiska området, dels ganska fint, dels mycket kraftigt.

En af de från Nya teatern öfverflyttade, fru Fahlman, har visat sig god framställarinna äfven af gamla fruntimmersroller, ehuru hennes egentliga styrka ligger i de af personlig fägring uppburna yngre karaktererna, och hon har till och med försökt sig i det högtragiska. Finare äldre fruntimmersroller utföras fortfarande verkningsfullt af fru Swartz, som i snart tretiofem år tillhört kungl. teatern. Det ligger aderton år mellan fru Swartz' anställning och den till tjänstgöringstiden henne närmast, fröken Bäckström, hvars komiska förmåga icke är obetydlig. Unga älskarinneroller framställas med behag af fru Rundberg. En framstående karaktersskådespelerska är fröken Sandell, och på samma område har fröken Zetterberg gjort stora framsteg.

Men hvar är den unge älskaren, vår tids *jeune premier*? Hans senaste representant är nu närmare femtio år, ehuru det måste medgifvas, att hr Hartman ännu synes ung och uppträder med all den älskvärdhet man kan begära. Han är den till tjänst-åren tredje i ordningen — tjugusju års fälttåg, till och med två år mer än hr Hanson, en af den gamla romantiska skolans outtröttlige kämpar. »Jeune-premier-facket» har i synnerhet på de senaste åren varit vanlottadt. Man har skylt på elevskolan som ej förmått uppfostra unga älskare, men det kommer nog att visa sig, om teaterskolan vid konservatoriet kan uträtta mera. Vi tyckas just icke skapade för att vara älskare på scenen, och det har onekligen varit undantagsvis som någon svensk gjort lycka därmed. Till minnesvärda undantag höra i synnerhet C. G. Sundberg och G. Kinmansson. Hvarken hr Törnquist eller hr Palme höra egentligen till

det området, ehuru de nog kunna användas där någon gång, hvar-
emot de båda, fastän det är tio års skilnad i deras ålder, höra till
de yngre karaktärsrollerna, i hvilka hr Törnquist visar äfven förmåga af
god komik. Fullt hemma på komiska området är hr Personne, en bland
de gladaste af våra skådespelare och därför en af de mest omtyckte
samt onekligen en af pelarne och den som har mer än *en* sträng
på sin båge. Hr O. Bäckström tycks däremot icke vara mång-
strängad, men den begåfvade konstnären har likväl under de tre
år han varit anställd vid den kungl. scenen skapat flere betydande
karaktärsroller och med sin stora komiska förmåga förvärfvat ett
sannolikt stadigvarande gunstlingsskap hos allmänheten. Det komiska
området saknar ty värr en sådan konstnär som Knut Almlöf hvilken
svårligen kan ersättas, men är för öfrigt rätt väl försedt, ty där
finnes äfven hr Hamrin, som i många roller vunnit en tacksam
publik, och någon gång sväfvar hr Grip fram och gör en lustig
vändning.

Om det skulle finnas någon större teater, som har förutsättningar
för att taga sig ut på egen hand, är det väl Stockholms Dramatiska.
Det är den teaterns samtliga medlemmar som, då staten undandragit
honom sin hjälp, förenat sig för att rädda skådebanan från under-
gång eller åt minstone hålla henne uppe till dess riksdagen lärt sig
inse, att konsten ingalunda är något öfverflödigt bihang till samhället,
ännu mindre någon skadlig utväxt. Till dess att en kommande riks-
dag godtgör hvad 1888 års parlament förbrutit, känner teatervännen sig
glad öfver att Dramatiska teatern, fortfarande kallad »kunglig» fastän
uthyrd, öfvertagits af dem som förut där gagnat konsten. Och då
Stora teatern kommer att ledas af en därtill sannolikt högst lämplig
person, hofkapellmästaren Nordqvist, är all anledning antaga, att nya
Stockholm under den närmaste framtiden kommer att sakna hvarken
talscen eller opera, värdiga en hufvudstad, men man skall ej håller
glömma den afgående direktionens ärliga sträfvanden, och när
opartiskheten tager ut sin rätt, måste man otvifvelaktigt erkänna det
goda denna under de mest ogynsamma förhållanden arbetande direk-
tion uträttat.

Åttatiotalets Stockholm får ej se det nya teaterhuset, men äfven
dess byggande varder en gång verklighet. Ritningar och förslag, pris-
belönade och icke, saknas ej, men främst bland dem torde ännu vara
hvad professor Isæus före alla andra framlagt. Under tiden må vi
vara nöjda att ha en så god och i akustiskt afseende förträfflig salong
som Stora teaterns — gammal, men tjänstbar.

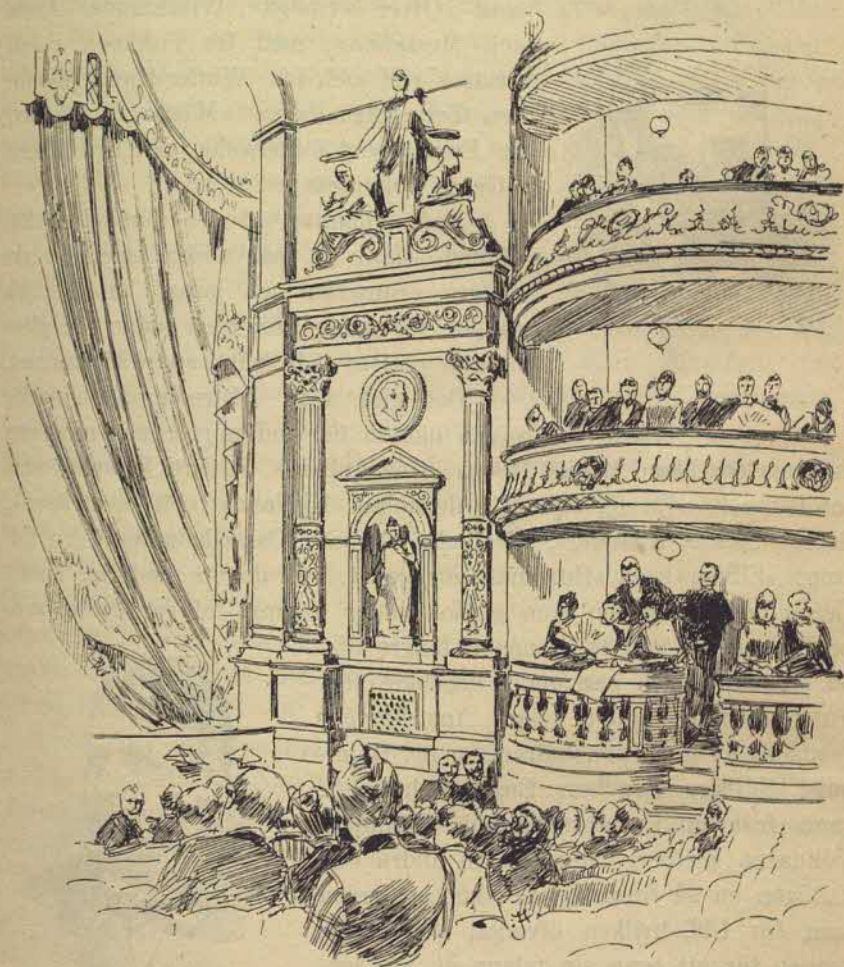
Det ser ut som skulle Stockholm icke kunna få tillräckligt stort antal teatrar. Ehuru ingen af de gamla på senare år gjort just mycken lycka, minst i ekonomiskt afseende, uppstå dock ständigt nya. Man kunde tro, att stockholmarne vore ett mycket rikt slägte som ville offra alla sina pengar på teatrar, musikkaféer, variété-föreställningar och hästoperor; men nog har det visat sig, att det icke åt minstone är teatrarna som taga brorslotten af dessa pengar.

Då *Nya teatern* fortgått några år, yttrade mer är en skådespelsälskare, att den teatern utgjorde ett bevis på, att en stor skådebana mycket väl kan bära sig utan anslag. Det yttrandet vittnade icke om god sakkännedom. Händelserna ha sedan tillräckligt bekräftat hvad man borde ha vetat förut, att en stor teater icke kan upprätthållas utan tillräckligt understöd. Icke ens Edvard Stjernström skulle kanske nu gå i land därmed, och det torde vara tvifvelaktigt, huru vida ens hans »Mindre teater», en ingalunda *stor* konstanstalt, kunnat fortfarande bära sig, då kungl. teatern år 1863 befriade honom från alla bekymmer i det afseendet, mycket mindre *Nya teatern*, i fall Stjernström också fått vara dess ledare mer än ett par år. Stora voro förhoppningarna på denna teaters framtid, då han började sin verksamhet, många gånger ha de svikits, åter lefvat upp, men å nyo slocknat.

Hösten 1873 lades grunden till detta teaterhus, som uppfördes enligt E. Jacobssons ritning och invigdes den 19 Januari 1875. Kostnaden har uppgifvits till 600,000 kr. Den stora och ganska behagliga salongen skulle rymma bort åt 1,500 platser, något som dock aldrig uppnåddes, och platsernas antal inskränktes sedermera ytterligare genom myndigheternas påbud, så att antalet f. n. är 1,150 med tre logerader och stor parkett med parkettloger. Salongen är äfven nu den rymligaste i Stockholm, då *Stora teatern* nu mera innehåller platser för endast 940 och *Dramatiska* för 640 personer. *Nya teatern* har rymliga korridorer, mycket ändamålsenligare än hufvudstadens öfriga teatrar, men en föga ändamålsenlig scen, och man klagar äfven att salongen i akustiskt hänseende ej är riktigt tillfredsställande. Märkligt är dock, att somliga skådespelare alltid höras, andra icke. Då *Nya teatern* började sin verksamhet med »Ett köpmanshus», var Stjernström ännu, oaktadt sina femtiåtta år, en käck konstnär, en ihärdig och oförskräckt personlighet, som med kraft och insigt styrde en sådan skådebana. Två år därefter dog han. Hans enka, Louise Granberg, känd författarinna, ville fortsätta hvad han börjat. Svårigheterna voro dock henne öfvermåttiga, och hon hyrde ut teatern till Victor Holmquist och Ludvig Josephson, hvilka den 1 Augusti 1879 började sin verksamhet där. År 1880 inköpte de teatern genom åtskilliga intresserade personers biträde för 500,000 kr. Hr Holmquist skötte ekonomien och hr Josephson var den konstnärliga ledaren, men den förre uppträdde äfven på scenen.

Stor verksamhet har *Nya teatern* utvecklats. Med aldrig tröttad uppmärksamhet följer Ludvig Josephsson med de sceniska företeelserna

i in- och utlandet och håller ständig jagt efter nya, dugliga teaterstycken, skyr aldrig några uppoffringar för att skyndsamt förskaffa sig dem samt hvarken penningar eller möda för att gifva dem en tilltalande scenisk utstyrsel och framför alt ett godt utförande. Det var ett strängt arbete både för den som ledde och dem som leddes, men

Nya Teatern.

så gjordes också möjligheter af omöjligheter, och Nya teatern utförde saker som ansetts utförbara äfven på större skådebanor. Kraftigare teaterledare har väl knapt något annat ställe haft att uppvisa, och likväl har lyckan aldrig velat infinna sig.

Under de åtta år hrr Holmquist och Josephson innehade Nya teatern, uppfördes där 224 olika stycken, bland dem 50 svenska. Af dessa arbeten

voro 32 klassiska skådespel eller tillhörde det »högre dramat», men man må icke därför tro, att flertalet af dessa stod länge kvar på spellistan. De som rönte största framgången voro Goethes »Faust», med hr Engelbrecht i titellrollen, hr Arlberg i Mefistofeles och fru Dorsch-Bosin i Gretchens roll, Shakespeares »Macbeth», »Othello» och »Julius Cæsar»,

L. Josephson.

Ibsens »Brand» och »Kungsämnena», Björns »Öfver förmåga», Wildbrands »Arria och Messalina», med fru Fahlman i den senares roll och fru Winter-Hjelm såsom den förra, Strindbergs »Mäster Olof» med hr Engelbrecht i titellrollen och hr Hillberg i Gerdt Bokpräntares.

Med undantag af sist nämnda stycke, »Faust» samt ett par andra, spelades de »högre dramerna» en gång, kanske två gånger för goda hus, men sedan för glest besatta platser och måste snart läggas ned.

Det gick föga bättre med de under ofvan nämnda tidrymd uppförda 29 moderna skådespelen, bland hvilka Ibsens »Gengångare», Edvard Brandes' »Ett besök» och »En förlofning», Alexander Kjellands »På hemvägen», George Sands »Claudie», Alexandre Dumas' »Cameliadamen», fru Edgrens »Elfvän» och »Hur man gör godt». Af de 90 moderna komedierna och lustspelen som gåfvos under samma tid var det ej synnerligt många som fingo någon längre lifstid. Ledarne och personalen arbetade oförtrotet, men det hjälpte icke. Ansträngningarna af så goda konstnärer som hrr Holmquist, Hillberg, Svedberg, Engelbrecht m. fl. samt fruarna Engelbrecht och Fahlman, fröknarna Klefberg, Sandell och andra och slutligen en så framstående skådespelerska som fru Ulff, hvilken öfvergaf den kungl. scenen för att egna sin talang åt Nya teatern, förmådde ej håller något.

V. Holmquist.

»Låt oss ta till operetten!» sade hr Holmquist och spelade själf det ena glada partiet efter den andra. Hr Holmquist åtnjuter stor folkgunst. Då fylles bänkarne. Ej mindre än 59 operetter, sångspel och féerier uppfördes under de åtta åren, bland dem dock de inräknade som vid Judics gästspel 1886 gåfvos af henne och hennes sällskap, liksom bland de ofvan nämnda komedierna äro upptagna de som uppfördes

af Coquelin d. ä. och hans sällskap vid deras gästspel 1881. Fru Östberg vanns för Nya teatern och utgjorde stark dragningskraft.

Men äfven om operetterna gånge goda hus, kunde de dock icke alltid fylla den stora salongen, och när det ej är riktigt mycket folk i Nya teaterns salong, ser där trööstlöst tomt ut. Ekonomien blomstrade icke, oaktadt ansträngningarna och det goda uppsätet. Våren 1887 försöktes en ny aktieteckning, och man hoppades, att det niska arbetet skulle under gynnsammare konjunkturer och större oberoende leda till godt resultat i både konstnärligt och ekonomiskt afseende, men den förhoppningen uppfylldes icke. Det var sannolikt icke många andra än teaterns egna medarbetare som tecknade aktier, och dessa gjorde det för sina icke utbekomna löner.

Förslaget måste uppgifvas. Hrr Josephson och Holmquist hyrde ut teatern till ett konsortium af hrr Warberg, Falk och Collin hvilka omkring sig samlade spillrorna af det gamla goda sällskapet och tog uti med samma kraft och uthållighet som den förra styrelsen. De spelade alt möjligt, öfvade in stora och små stycken på få dagar, satte upp dem i brådslande fart och gingo oförskräckt på jagt efter lyckan. Men åskådarna voro, med undantag af söndagspubliken, färre än förut. Så hittade bolaget på att taga upp en riktig maskinpjes, »På havets botten», och då infann allmänheten sig, den del af allmänheten som tycker sådana stycken vara mycket intressantare än de största dramatiska mästerverk, och den delen är rätt talrik. Men vid slutet af spelåret 1887—88 återtogo hrr Josephson och Holmquist teatern, förenade sig med Frans Hedberg och bildade ett associationssällskap, hvarmed fälttåget 1888—89 öppnas.

Stockholms teatervänner glömma icke, att under hrr Josephson & Holmquists tid vid Nya teatern, har denne bjudit på gästspel af så betydande krafter, som Johannes Brun, Coquelin d. ä. och hans sällskap, Judic och van der Osten.

* * *

Det är äfven för en norrmalmsbo nu mera icke långt till Söder. Med spårvagn och hissverk går det ganska lätt att komma upp till Mosebacke, och kommer man dit, går man gärna på *Södra teatern*. Man väntar ej ens att köpa biljett tills man anländt, utan det har man gjort undan redan på förmiddagen i Allmänna tidningskontoret vid Gustaf Adolfs torg. Det händer också, att Södra teaterns salong är mera befolkad af norr- än södermalmsbor. Någon särskild lokalteater är denna skådebona icke, ännu mindre någon obetydlig för-

stadsteater. Södra teatern är lika hufvudstadsaktig som teatrarne på Norr och spelar i det närmaste samma slags stycken, visserligen icke Hamlet och Othello, men de höra också på Norr nu mera till undantagen, och ej håller »Afrikanskan» eller »Tannhäuser», men nog har han försökt sig på operetten och icke utan framgång.

A. Bosin.

Södra teatern följer med sin tid, spelar svenska stycken, då goda sådana erbjuda sig, tyska, då hr Bosin varit ute på det europeiska fastlandet och sett något som möjligtvis kan slå an, äfven franska, och ehuru stockholmstidningarna tämligen enhälligt försäkra, att Frankrikes dramatik, äfven af lättare slag icke lämpar sig för Södra teatern, har man dock där med ganska stort nöje sett månget franskt lustspel. Ett sådant spelas nog bättre på Vaudeville och Gymnase, äfven på Palais-Royal i fall det skall vara riktigt uppsluppet, och vår egen Dramatiska är als icke bortkommen i detta slags föreställningar, men äfven Södra teatern har visat ganska aktningvärda prof på det sätt hvarpå en svensk kan, utan att för mycket synda mot den rätta färgen, framställa franska roller. Egentligen äro de svenska skådespelarne i allmänhet, med få undantag, icke just synnerligen franska af sig, men det är icke blott stycket, utan äfven spelet som måste öfversättas. Skulle också hr Gustaf Bergström vara mera rolig och sann såsom svenskt original än i öfversättning från franskan, kan dock den senare vara rätt korrekt, och skrattar gör man i alla fall. Hans komik är alt för godmodig för att gifva fullt riktig föreställning om fransk fart och kraft, men sådan den komiken är och otvifvelaktigt kommer att bibehålla sig i det allra längsta, har man sin fröjd åt den, vare sig att den gode komikern uppträder i det ena eller det andra slaget af stycken. Ett godt skratt får man hvar gång hrr Bergström och Wagner visa sig till samman på scenen, och får man äfven se en skymt af fru Caspér — hon uppträder sällan i längre roller — är glädjen så mycket större. Skulle hr Åbjörnsson öka det glada sällskapet, äro skrattsalvorna oändliga.

G. Bergström.

Lyckligt för konsten vore otvifvelaktigt, om antalet af de all

logiskt sammanhang och ofta all tillstymmelse till sundt förstånd saknande tyska »Possen» kunde helt och hållet bannlysas från såväl Södra teatern som våra andra skådebanor.

Det var den 20 november 1853 som det på det nedrifna lilla värdshusets tomt uppförda Södra teaterhuset invigdes. J. W. Weselius och R. G. Broman voro föreståndare, och skådebanan kallades först »Nya Teatern på Mosebacke», men snart fick den sitt nu varande namn. Efter få år öfvertogs ledningen af den talangfulle skådespelaren L. Zetterholm, känd i synnerhet för sin humoristiska framställning af typer ur det lägre folklivet. I augusti 1857 förstördes teatern genom våld, men egaren C. A. Wallman åstadkom ett nytt teaterhus som den 1 december 1859 invigdes af Zetterholm med sällskap. — Samtidigt ingick Gustaf Bergström vid Södra teatern och stannade där i tretton år, allt jämt stigande i publikens gunst. Med spelårets slut 1872 lemnade han denna scen för att med G. Haquinius drifva Mindre teatern, i dagligt tal kallad »ladan», nu ett minne blott för nya Stockholm. Men hösten 1876 (Zetterholm hade 1873 förkortat sina dagar) öfvertog Bergström och Haquinius Södra teatern, hvilken efter Haquinius' död 1882 innehafte af Bergström ensam som hyr den af det egande bolaget och sedan 1883 i sin ordning hyr ut den till Axel Bosin och Richard Wagner.

Så snart sommaren kommer, drager sällskapet ut till Djurgården och fortsätter där sin glada verksamhet, vanligtvis med god framgång. Hr Bosin, den flitige öfversättaren och bearbetaren för scenen, visar sig endast undantagsvis såsom skådespelare, men har så mycket mera att sköta med det helas ledning, hvaremot hr Wagner utför ett stort antal roller. Han hade god skola hos Eduard Stjernström, uppträdde sedan än å Humlegårdsteatern i Stockholm, än i Helsingfors eller Göteborg samt tog 1875 anställning åter hos Stjernström som då satte upp Nya teatern, där Richard Wagner vardt en af de förnämsta och stannade till 1883, då han förenade sig med Axel Bosin. Hr Wagner är en mycket mångsidig skådespelare och har i yngre år uppträdt med samma framgång i den finare komedien som i det högre skådespelet, liksom man nu med lika stort nöje ser honom så väl i komedien som farsen. Han uppträder också med fördel i operetten. Hans Celestin i »Lilla helgonet» är en oförgätligt lustig figur. Många andra roller skulle för öfrigt kunna anföras bland en ovanligt rik spellistas.

Bosin, Wagner och Bergström äro ett tremannavälde hvars aktier stå ganska högt i nya Stockholm, när fråga är om att skaffa oss en glad teaterafton, och de som biträda dem glömmas ej håller. Mauritz

Nya Stockholm.

R. Wagner.

Svedberg t. ex., hvilken nu senast varit anställd vid Södra teatern, men förut tillhört olika scener, längst svenska teatern i Helsingfors och sedan Nya teatern i Stockholm, är också en mångsidig konstnär, mest framstående inom komedien. Trogna och pålitliga medarbetare äro fruarna Fornell och Strandberg, den förra alltid återgifvande den borgerliga, äldre frun

uti i synnerhet det tyska lustspelet, hvilken håller sin man under toffeln, den senare ovärderligt komisk i åtskilliga kostliga roller, mest tjänstflickor, men äfven gamla koketter, fru Jensen, fröknarna Hodel, Sundqvist m. fl. samt hrr Strömberg, god komiker, Rundqvist, Pulchau, Strandberg och flere andre. Det hela är ett aktningvärdt sällskap med godt samspel, hvilket bland sig också egt gäster, sådana som fru Cysch, »Lilla helgonets» oöfverträffliga framställarinna, förut såsom

Interiör från Vasateatern.

fröken Wiberg en af kungl. teaterns omtyckta konstnärinnor, samt fru Fahlman m. fl.

* * *

»En teater måste jag ha i mitt stora hus», sade byggmästaren C. O. Lundberg, då han uppförde det väldiga palatset vid Kungs- och Vasagatorna, och så uppstod *Vasateatern*, hvilken öppnades hösten 1886, först arbetade under skådespelaren J. A. Berndts ledning, men från början af spelåret 1887—88 öfvertogs af de tre konstnärerna Anna Pettersson, Mauritz Gründer och Wilhelm Kloed, alla tre förut kända och omtyckta af teaterpubliken.

Fröken Anna Pettersson, infödd stockholmska, uppträdde första gången på scenen i Antoinettes roll i Paillerons »Gnistan», hvilket stycke 1883 gafs på Nya teatern. Där stannade den unga skådespelerskan, hvars vackra röst, fördelaktiga utseende och hurtiga väsen snart gjorde henne till en af de mera bemärkta sceniska konstnärerna, i två år och utförde med ökad framgång åtskilliga operettpartier. Sommaren 1885 anställdes hon vid Djurgårdsteatern och uppträdde där samt å Södra teatern i många andra operetter. Hon har studerat för Günther, Arlberg, Hillberg och Signe Hebbe, med framgång gifvit gästroller i Köbenhavn, där hennes »Lilla helgonet» gjorde mycken lycka, samt anses såsom god operettsångerska.

Mauritz Gründer gjorde sig i Stockholm först bemärkt på Nya teatern, där hans spellista var ganska omfångsrik, men hvarifrån han öfvergick till Södra teatern för att slutligen jämte fröken Pettersson och hr Kloed öfvertaga ledningen af *Vasateatern*. Han är en mångsidig skådespelare och god komiker, en af dem man gärna ser på scenen — så vida han icke försöker framställa Kalkas i »Sköna Helena».

Wilhelm Kloed, den tredje i triumviratet, är född i Kristiania, men kom till Nya teatern i Stockholm 1879 och uppträdde där i åtskilliga operetter till dess han 1886 debuterade på kungl. Stora teatern såsom don José i »Carmen», men önskade sedan tillgodogöra sin sångröst på egen scen.

Vasateatern har med växlande framgång försökt sig i komedien och operetten samt slutligen gjort lycka med »Sköna Helena», hvilken åter visat sig ha god dragningskraft, kanske nu dock mest genom Anna Petterssons utförande af titelrollen.

Nya Stockholm tycks, såsom sagdt, icke kunna få tillräckligt med teatrar, enär vi, utom de nu nämnda, under spelåret 1887—88 hade ännu ett par: *Folkteatern* vid Ladugårdslandstorg i den gamla ända från Se-

linders tid på 1860-talet bekanta lokalen, och *Kungsholmsteatern* i en för de flesta stockholmare nästan okänd trakt. Konsten står väl icke synnerligt högt på dessa scener, men en afton i deras salonger är kanske bättre använd än på många andra förlustelseställen, variété-teatrarna inbegripna. Hvad som mest skadar teatrarna är onekligen dessa »variétés» af olika slag, men af lika underhålligt värde och som måste räknas till Nya Stockholms olägenheter.

Icke äro de många teatersalongerna fyllda hvarje afton, allra minst under ett ekonomiskt dåligt år, men det är likväl icke få personer som i dem tillbringa sina kvällar och sedan belättna vandra hemåt. Teaterbesöken i en stor stad ingå i dennes vanor och ha otvifvelaktigt ett icke så ringa inflytande, vare sig i den ena eller den andra riktningen. När konungen åker upp till slottet efter en afton i Stora teatern, stannar stockholmaren och fröjdar sig åt glansen från den kunglige förridarens fackla, öfvertygad om, att kungligheten, ännu representant för hela samhället, icke kan, omständigheterna må under vissa tider vara aldrig så ogynsamma, alldeles undandraga sig att låta äfven en fackla lysa för den sceniska konsten.

